

VÝBĚR DŮLEŽITÝCH ROZHODNUTÍ
EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA
PRO JUSTIČNÍ PRAXI
Z POHLEDU NEJVYŠŠÍHO SOUDU
1/2015

OBSAH

Rozsudek Evropského soudu o stížnosti číslo 45554/08 ve věci Ashlarba proti Gruzii	s. 5
Rozsudek Evropského soudu o stížnosti číslo 74448/12 ve věci Bljakaj a ostatní proti Chorvatsku	s. 14
Rozsudek Evropského soudu o stížnosti číslo 15319/09 ve věci Hansen proti Norsku	s. 25
Rozsudek Evropského soudu o stížnosti číslo 37873/04 ve věci Konovalova proti Rusku	s. 33
Rozsudek Evropského soudu o stížnosti číslo 54648/09 ve věci Furcht proti Německu	s. 40
Rozsudek Evropského soudu o stížnosti číslo 60101/09 ve věci Peltereau-Villeneuve proti Švýcarsku	s. 50
Rozsudek Evropského soudu o stížnosti číslo 64682/12 ve věci Vasilescu proti Belgii	s. 56

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
ČTVRTÁ SEKCE
18. července 2014
VĚC ASHLARBA
(rozsudek ve věci Ashlarba proti Gruzii, stížnost č. 45554/08)

Dotčený článek Úmluvy:
článek 7 odst. 1

Odkazy na českou právní úpravu:
článek 39 Listiny základních práv a svobod,
§ 12 odst. 1, § 13 odst. 1, § 107, § 129, § 361 trestního zákoníku

Klíčová slova:
Vor v zákoně – předvídatelnost zákona – organizovaný zločin – organizovaná zločinecká skupina – nullum crimen sine lege – nulla poena sine lege

K požadavku na jasné a přesné vymezení skutkové podstaty trestných činů

Autorský komentář:
Rozhodnutí dává kladnou odpověď na otázku, zda odpovídá požadavku článku 7 odst. 1 Úmluvy na jasnou a přesnou definici jednání nebo opomenutí, které zakládá trestní odpovědnost (princip nullum crimen sine lege), vymezení skutkové podstaty trestného činu prostřednictvím běžně používaných pojmů v hovorovém jazyce, které jsou však jinak srozumitelné pro běžného občana (pro širokou veřejnost). Soud v tomto kontextu také připomenul jak význam soudní interpretace neurčitých pojmů nutně obsažených v právní úpravě, tak jejich objasnění, z hlediska předvídatelnosti pro pachatele, využitím právní pomoci.

V posuzované věci se jednalo zejména o pojmy „zločinecké podsvětí“ a „vor v zákoně“. S ohledem na skutečnost, že zejména organizovaný zločin má často mezinárodní rozměr, se závěry rozhodnutí mohou použít v rámci argumentace ohledně výkladu zákonného znaku spočívajícího v účasti, členství či podpoře organizované zločinecké skupiny (srov. § 361 tr. zákoníku) a k uplatňování zvýšeného trestního postihu těchto pachatelů ve smyslu ustanovení § 107 a 108 tr. zákoníku.

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel žije ve vesnici Angisa v autonomní republice Ajaria, která je součástí Gruzie. Dne 15. února 2006 bylo zahájeno vyšetřování aktivit pana A. K. na

základě jeho údajného spojení s tzv. „zločineckým podsvětím“ ve smyslu článku 223(1) trestního zákoníku Gruzie (dále jen „trestní zákoník“) a podezření, že je tzv. vor v zákoně¹ (legální definice pojmu a uvedené ustanovení jsou blíže rozvedeny níže v § 18 – 20), který je považován za hlavního vůdce podsvětí a kterým se měl stát v roce 1999. V průběhu vyšetřování pana A. K., který pobýval toho času na Ukrajině a v Rusku, bylo mimo jiné zjištěno, že byl v pravidelném telefonickém spojení s jinými sebezvanými vůdci kriminálního podsvětí v autonomní republice Ajaria a instruoval je, jakým způsobem mají řešit různorodé soukromé spory v regionu. Jednou z osob, která byla v tomto telefonickém spojení s panem A. K., byl i stěžovatel. Dne 31. července 2006 byli stěžovatel a další osoba zatčeni na základě podezření, že jsou členy tzv. „zločineckého podsvětí“. Během výslechu stěžovatel uvedl, že zná pana A. K. třicet let, že si je vědom toho, že pan A. K. je označován jako vor v zákoně, a že ho považuje za čestného člověka. Dne 27. března 2007 Městský soud v Batumi odsoudil stěžovatele za to, že je součástí „zločineckého podsvětí“, podle článku 223(1) odst. 1 trestního zákoníku a uložil mu trest odnětí svobody ve výši 7 let. Pan A. K. byl odsouzen za to, že je vorem v zákoně a byl mu uložen trest odnětí svobody ve výši 10 let. Městský soud v Batumi odůvodnil své rozhodnutí ohledně trestné činnosti stěžovatele tím, že stěžovatel dává veřejně najevo svou podporu „zločineckému podsvětí“ svým životním stylem, že stěžovatel byl zapleten do aktivit podsvětí, tedy získáváním profitu pro své členy a jiné osoby a terorizováním a násilným chováním k obyčejným lidem. Stěžovatel dle soudu svým jednáním rozšiřoval uplatňování specifických pravidel podsvětí a napomáhal vorovi v zákoně ve vedení tohoto podsvětí. Stěžovatel byl uznán vinným spácháním tří skutků, a to na základě mnohých výpovědí svědků získaných v průběhu vyšetřování i před soudem a na základě odposlechu telefonů stěžovatele, jiných obviněných a dalších osob (§ 5 – 12).

První skutek spočíval v tom, že pan A. K. známý jako jeden z nejmocnějších kriminálních „bossů“ v regionu požádal stěžovatele, aby vyřešil spor o byt mezi nevlastní matkou A. K. a jinou osobou. Soud uznal stěžovatele vinným tím, že tento úkol přijal a v období od 24. června do července 2006 tento úkol vyřešil neoficiálním rozhodnutím sporu, přičemž užíval pověsti a autority A. K. Stěžovatel nepopřel, že byl o vyřešení tohoto sporu panem A. K. požádán, ale uvedl, že si nebyl vědom, že takové jednání může být činem soudně trestným, když skutečně chtěl pomoc při řešení sporu ženě, která byla jeho blízkou známou (§ 13).

U druhého skutku soud zjistil, že A. K. požádal dne 24. července 2006 stěžovatele, aby našel ve městě Batumi dva mladé muže, kteří odmítl zaplatit řidiči taxi za jízdu. Stěžovatel byl požádán, aby přesvědčil oba muže k zaplacení za jízdu taxi, a to s použitím své autority jako výše postaveného člena podsvětí a autority

1 Význam: kriminální autority sui generis postsovětského organizovaného zločinu. Překlad: „vládce podsvětí“ alternativně „zloděj ze zákona, zloděj podle zákona“ nebo „zločinec ze zákona“. Originální verze: „thief in law“.

pana A. K. Stěžovatel opět nepopřel, že byl A. K. o výše uvedené požádán, nicméně uvedl, že v této věci nic nepodnikl, a proto nerozumí tomu, čím se provinil (§ 14).

Poslední skutek, za jehož spáchání byl soudem uznán vinným, se zakládal na faktu, že dne 8. července 2006 při návštěvě přítele vykonávajícího trest ve vězení, o kterém se mezi členy podsvětí hovořilo jako o budoucím vorovi v zákoně, probíral s tímto přítelem finanční záležitosti spojené s fondem patřícím podsvětí a rovněž ho informoval o tom, že ministr vnitra by mohl brzy ztratit svou pozici, což by znamenalo znovunabytí autority vorů v zákoně a důležitosti pravidel chování ve světě zločinu. K tomuto skutku se stěžovatel vyjádřil v tom smyslu, že pouze vyjadřoval svůj názor, za což nemůže být nijak trestán (§ 15).

Dne 10. července 2007 odvolací soud v Kutaisi potvrdil prvoinstanční rozhodnutí soudu a odvolání stěžovatele v plném rozsahu zamítl a dne 29. února 2008 Nejvyšší soud Gruzie odmítl stěžovatelovu kasační stížnost jako nepřijatelnou, čímž bylo trestní řízení ukončeno (§ 16 a 17).

Relevantní národní právo a komparativní studie

A. Legislativa upravující institut „zločineckého podsvětí“

18. – 20. Článek 223(1) trestního zákoníku zní následovně:

„1. Kdo je členem «zločineckého podsvětí», bude potrestán odnětím svobody v trvání 5 až 8 let a uložením pokuty nebo bez uložení pokuty.“

„2. Kdo je vorem v zákoně, bude potrestán odnětím svobody v trvání 7 až 10 let a uložením pokuty nebo bez uložení pokuty.“

Tato právní úprava byla přijata dne 20. prosince 2005 a byla iniciována prezidentem Gruzie za účelem efektivnějšího boje proti zločineckým organizacím, známým pod názvem „zločinecké podsvětí“, jejichž existence a fungování je v konfliktu s veřejným zájmem. Stejného dne byl gruzinským parlamentem přijat rovněž zákon o organizovaném zločinu a vydírání, v jehož třetí části jsou vysvětleny základní pojmy vztahující se k pojmu „vor v zákoně“ a „zločinecké podsvětí“.

„Zločineckým podsvětím“ se rozumí jakákoli skupina osob jednající v souladu se specifickými pravidly, které si samy určily, jejichž cílem je získání určitého prospěchu pro sebe či pro ostatní, a to prostředky, mezi které patří zastrahování, vyhrožování, donucování, nátlak, pravidlo mlčenlivosti, řešení sporů užíváním autority vora v zákoně, přesvědčování mladých lidí ke spáchání protizákonného jednání nebo páčání či pobízení ostatních k páčání nezákonných deliktů.

Členem „zločineckého podsvětí“ se rozumí jakákoli osoba, která uznává specifická pravidla „zločineckého podsvětí“ a je aktivně zapojena do podporování a dosahování cílů „zločineckého podsvětí“.

Řešením sporů užíváním autority vora v zákoně se rozumí takové řešení sporů mezi dvěma či více lidmi, které provádí člen „zločineckého podsvětí“ s použitím výhrůzek, donucování, zastrašování nebo jiného protizákonného jednání.

Vorem v zákoně se rozumí člen „zločineckého podsvětí“, který s využitím různých metod řídí a koordinuje fungování „zločineckého podsvětí“ v souladu s výše uvedenými specifickými pravidly tohoto podsvětí.

B. Pojem „zločinecké podsvětí“ a vor v zákoně

22. Tzv. „zločinecké podsvětí“ je považováno za páteř současné struktury organizovaného zločinu napříč celým územím post-sovětských států včetně Gruzie. Toto profesionální „zločinecké podsvětí“ má své uznávané vůdce, složité mechanismy přijímání nových členů a specifická pravidla. Především jde o velmi dobře organizovanou mocenskou strukturu s přísným režimem nadřízenosti a podřízenosti a kontroly nad svými členy a i nad různými jinými částmi společnosti.

23. – 24. Vorové v zákoně patří mezi nejmocnější zločince, jejich příkazy se řídí i ostatní zločinci, a požívají nezpochybnitelnou autoritu a vysoké postavení v rámci „zločineckého podsvětí“ v post-sovětských republikách. Patří mezi elitu organizovaného zločinu ekvivalentní tzv. „kmotrům“ známých ze struktur italské mafie. Titul vor v zákoně je obvykle udělen některému ze zločinců jiným výše postaveným vorem v zákoně, a to prostřednictvím rituálu známého jako „křest“. Držitelé titulu vor v zákoně jsou považováni za strážce „zločineckého kodexu“. Vor v zákoně zřídka sám páchá protizákonný skutek. Svou kontrolu a vliv v rámci „zločineckého podsvětí“ uplatňuje prostřednictvím své autority a reputace v kriminálních kruzích, a proto fyzická přítomnost není v žádném případě stěžejní faktor ovlivňující autoritu a moc těchto „zločineckých bossů“. Na místo toho vytvářejí důmyslné komunikační sítě, jejichž prostřednictvím organizují a vedou „zločinecké podsvětí“. Mělo by být rovněž zmíněno, že vorové v zákoně nemají kontrolu pouze nad zločinci, ale uplatňují svůj vliv i ve společnosti obecně. V minulosti byli považováni za respektované společenské autority řešící různorodé spory. Vzhledem ke svému bohatství a autoritě byli mladými lidmi považováni za jakýsi vzor. Význam vztahu a přesahu mezi společenským a kriminálním světem je považován za jeden z nejcharakterističtějších rysů vorů v zákoně. „Zločinecké podsvětí“, v jejichž čele stáli vorové v zákoně, hluboce ovlivnilo formování mocenských zločineckých struktur v gruzínském občanském životě i ve světě vězeňském. Gruzínští vorové v zákoně byli navíc považováni za jednu z nejmocnějších a nejvlivnějších etnických skupin v zločineckých elitách Sovětského svazu. V roce 1985 Ústřední výbor Gruzínské komunistické strany nařídil orgánům výkonné moci, aby ostře zakročili proti

vorům v zákoně. Ke zdůraznění důležitosti tohoto úkolu ústřední výbor varoval představitele výkonné moci, že v případě jejich selhání budou sami postaveni před soud. Do roku 1986 bylo zatčeno 52 gruzínských vorů v zákoně, nicméně soudy jim udělily nejnižší možné tresty, což bylo vysvětlováno absencí potřebné právní úpravy umožňující efektivní trestní stíhání členů těchto organizovaných zločineckých skupin. Neexistovala žádná norma zakazující být vorem v zákoně nebo jiným vůdcem organizované zločinecké skupiny. I ti, kteří se dostali do výkonu trestu odnětí svobody, byli ovšem schopni vést „zločinecké podsvětí“ z vězeňských cel.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K tvrzenému porušení článku 7 Úmluvy

25. Stěžovatel namítl, že článek 223(1) trestního zákoníku není přesný a dostatečně předvídatelný, aby si mohl být vědom toho, jaké jednání může být posouzeno tak, že se z něho dá usoudit na členství ve „zločineckém podsvětí“. Odkázal na článek 7 Úmluvy, jehož relevantní část zní následovně:

„Nikdo nesmí být odsouzen za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem.“

Přijatelnost

26. – 27. Vzhledem k tomu, že stížnost není zjevně neopodstatněná ve smyslu článku 35 odst. 3 Úmluvy, a vzhledem k tomu, že není nepřijatelná z jakýchkoli jiných důvodů, je prohlášena za přípustnou.

Vyjádření stran

28. – 31. Vláda ve svém vyjádření odkázala na výše uvedený rozsáhlý výklad ohledně „zločineckého podsvětí“ a vorů v zákoně. Zdůraznila, že neformální autorita takových zločineckých bossů se rozšířila i mimo „zločinecké podsvětí“ a ovlivňuje mnohé aspekty běžného veřejného života. Mladí lidé navíc usilují o to, aby se podobali těmto kriminálním živlům, a o mnoha vysoce postavených veřejných státních úřednících je známo, že spolupracovali nebo podpořovali tyto zločince a poté obdrželi „finanční dary z obchodních kruhů“. Tento obrovský vliv mimo jiné vyústil ve stav, kdy i věznice se dostaly pod kontrolu vorů v zákoně. Skrze výhrůžky, donucování a přijímání dalších členů tito kriminální bossové získali ohromný vliv nad vězni i nad vedením věznic a odmítnutí jejich pravidel či spolupráce včetně nepřispívání do jejich společného fondu

mohlo vyústit v závažné potrestání, a to včetně smrti. Vláda dále uvedla, že po mnoho let nebyla proti těmto zločineckým skupinám učiněna žádná reálná intervence, a to především z důvodu absence politické vůle. Ke změně došlo v roce 2003, kdy nová vláda začala přijímat legislativní i jiné prostředky, kterými se snažila omezit moc zločineckých bossů. Mezi tyto prostředky patřila i novela trestního zákoníku, kterou byly vytvořeny skutkové podstaty nových trestných činů obsažených právě v článku 223(1) trestního zákoníku. Zavedením trestného činu členství ve „zločineckém podsvětí“ a trestného činu spočívajícího v tom, že se osoba stane vorem v zákoně, se zamýšlelo pokrýt všeobecně známý fenomén, kdy vor v zákoně nepáchá trestnou činnost osobně, ale řídí různorodou kriminální činnost skrze zločinecké organizace, které jsou pod jeho přímým nebo nepřímým vlivem. Jedním z nejvýznamnějších rysů moci vora v zákoně je fakt, že ačkoli není ani fyzicky přítomen, pomocí své autority ve zločineckých kruzích dokáže prostřednictvím svých oddaných „podřízených“ významně ohrožovat veřejný pořádek v zemi. Vláda také uvedla, že současně s výše uvedenou novelou trestního zákoníku bylo vydáno memorandum, ve kterém kromě vysvětlení účelu novely byla vysvětlena podstata nově zaváděných trestných činů. Veřejnosti byly pojmy jako „zločinecké podsvětí“, členství ve zločineckém podsvětí, řešení sporů užíváním autority vora v zákoně, vystupováním jako vor v zákoně, vysvětleny i v rámci přijetí zákona o organizovaném zločinu a vydírání. Výsledkem těchto legislativních kroků bylo trestní stíhání a odsouzení více než 180 těchto kriminálních bossů, z nichž 20 bylo odsouzeno za to, že byli vory v zákoně. Někteří z nejlivnějších vorů v zákoně navíc utekli ze země, a to především do Ruské federace, na Ukrajinu a též do států západní Evropy. Tím nejvýznamnějším důsledkem této antikriminální kampaně ale dle vlády bylo, že se podařilo omezit vliv těchto bossů na společnost a oslabit jejich privilegované společenské postavení. Na základě výše uvedeného tedy stěžovatel musel vědět, že za své jednání může být trestně odpovědný dle článku 223(1) trestního zákoníku.

32. Stěžovatel ve svém vyjádření neuvedl žádné nové argumenty, dal najevo nesouhlas s tvrzeními vlády a zopakoval, že nemohl předpokládat, které z jeho skutků mohly založit trestní odpovědnost podle článku 223(1) trestního zákoníku. Uvedl, že neměl tušení, co se rozumí pojmy jako „zločinecké podsvětí“ či řešení sporů užíváním autority vora v zákoně.

Hodnocení Soudu

33. – 34. Článek 7 odst. 1 Úmluvy nedopadá pouze na zákaz retroaktivity trestního zákona k tíži obviněného, ale rovněž stanovuje pravidlo, že pouze zákonem může být vymezen trestný čin a sankce za jeho spáchání.

Zároveň zakazuje rozšíření aplikace jednotlivých skutkových podstat trestných činů na skutky, které předtím nebyly za trestné činy považovány. Trestní zákon nemůže být extenzivně vykládán k tíži obviněného například analogií. Trestné činy a sankce za jejich spáchání musí být zákonem jasně definovány. Tento požadavek je naplněn, pokud je pro jednotlivce možné z dikce daného zákona (případně s pomocí interpretace soudů) vyčíst, v případě jakého jednání nebo opomenutí bude určitá osoba trestně odpovědná. Důsledkem principu obecnosti zákonů není vždy dikce zákona zcela přesná, a to znamená, že mnoho zákonů je formulováno pomocí neurčitých pojmů a jejich interpretace závisí na praxi. V jakémkoli právním systému existuje nevyhnutelný aspekt soudní interpretace. Vždy bude existovat potřeba objasňovat sporné body a adaptovat se na měnící se podmínky.

Právní jistota je tedy vysoce žádoucí, nicméně může přinést i přílišnou rigiditu, přičemž právo musí držet tempo s měnícími se podmínkami. Zákon může naplňovat požadavek předvídatelnosti, i pokud je nutno, aby osoba, které se to týká, využila právní pomoci pro vyhodnocení možných dopadů daného zákona či právní normy a jestliže je to za daných okolností opodstatněné (srov. *Achour proti Francii*, č. 67335/01, rozsudek velkého senátu ze dne 29. března 2006, § 54; *Huhtamäki proti Finsku*, č. 54468/09, rozsudek velkého senátu ze dne 6. března 2012, § 54).

35. – 41. Podstatou sporu v této věci je, zda právní úprava trestného činu, za jehož spáchání byl stěžovatel odsouzen, je dostatečně jasná a předvídatelná do té míry, že stěžovatel mohl usměrnit své jednání, aby takový trestný čin nespáchal. Soud podotýká, že členství ve „zločineckém podsvětí“ je trestným činem podle článku 223(1) odst. 1 trestního zákoníku a je úzce spojen s trestným činem spočívajícím v tom, že určitá osoba je vorem v zákoně dle článku 223(1) odst. 2 trestního zákoníku. Oba delikty představují velmi dobře známé pojmy organizovaného zločinu a právě proti nim byl zaměřen legislativní balíček schválený gruzínským parlamentem dne 20. prosince 2005, a to za účelem zintenzivnění boje proti kriminálním syndikátům. Soud se již dříve zabýval fungováním této nebezpečné kriminální komunity a jejich pomstychtivých praktik v kontextu událostí v gruzínských věznicích (srov. *Tsintsabadze proti Gruzii*, č. 35403/06, rozsudek ze dne 15. února 2011, § 61, 66 – 69). V souvislosti s touto věcí byl podrobně vysvětlen dopad fungování „zločineckého podsvětí“ na gruzínskou společnost obecně prostřednictvím několika výše rozebraných společensko-právních studií. V návaznosti a s ohledem na jiné společenské pohromy představované jinými organizacemi typu mafie (srov. např. *Raimondo proti Itálii*, č. 12954/87, rozsudek ze dne 22. února 1994, § 30) soud shledává přijetí legislativního balíčku v roce 2005 k umožnění skutečného a účinného boje proti předmětné trestné činnosti za logické a důvodné. Studie skutečně

ukázaly, že existence a fungování „zločineckého podsvětí“ silně ovlivnilo nejenom vězeňský sektor, ale širokou gruzínskou společnost včetně mladých lidí, a to mnohem dříve, než byl výše uvedený legislativní balíček přijat. S ohledem na výše uvedené studie a argumenty vlády, soud uvádí, že tento kriminální fenomén je hluboce zakořeněn ve společnosti a společenská autorita vor v zakoně byla tak vysoká, že mezi obyčejnými členy společnosti jsou pojmy jako vor v zakoně, „zločinecké podsvětí“ nebo řešení sporů užíváním autority vora v zakoně běžně známé a naprosto snadno pochopitelné (srov. *Tsintsabadze*, cit. výše, § 61 a 66 – 69). Přijetím legislativního balíčku v roce 2005 a především zavedením článku 223(1) trestního zákoníku do právního řádu Gruzie kriminalizovala jednání vztahující se k „zločinecké subkultuře“, což je pojem, který byl již dávno předtím znám široké veřejnosti. Zajímavostí je fakt, že gruzínský zákonodárce zvolil pro dikci článku 223(1) trestního zákoníku hovorový jazyk, což bylo, dle názoru soudu, provedeno z toho důvodu, aby široká veřejnost lépe porozuměla nové právní úpravě. Soud není přesvědčen argumenty stěžovatele, že výše uvedené aspekty „zločinecké subkultury“ mu byly zcela cizí, což potvrzují i důkazy provedené v průběhu vyšetřování národními soudy. Navíc, stěžovatel vypověděl, že pana A. K. znal a věděl, že požívá označení vor v zakoně, a že dle názoru stěžovatele je vor v zakoně „čestný“ člověk. Rovněž z dalších skutkových okolností případu je zřejmé, že stěžovateli záleželo na osudu „zločineckého podsvětí“ a znal jeho specifická pravidla, když ve věznici s přítelem, který byl považován za možného budoucího vora v zakoně, probíral finanční otázky spojené se společným fondem „zločineckého podsvětí“. Přitom se dobrovolně zabýval řešením soukromých sporů a při přesvědčování stran sporu užíval své autority jako staršího člena podsvětí i autority vora v zakoně. Co je ovšem dle Soudu nejdůležitější, je zavedení nových skutkových podstat do článku 223(1) trestního zákoníku, který jasně postavil mimo zákon dva různé delikty související se „zločineckým podsvětím“, což bylo pouze částí celého legislativního balíčku z roku 2005, jehož cílem bylo zintenzivnit boj proti organizovanému zločinu. Součástí tohoto balíčku byl i zákon o organizovaném zločinu a vydírání, s nímž bylo vydáno memorandum, ve kterém jsou obsaženy legální definice všech podstatných pojmů výše uvedených. Soud uzavírá, že po 20. prosinci 2005, kdy byl legislativní balíček přijat, stěžovatel musel snadno předpokládat, která jeho jednání budou podřazena pod článek 223(1) trestního zákoníku, a to na základě vědomostí o „zločineckém podsvětí“, které měl každý běžný občan Gruzie, nebo na základě výkladu, který byl zveřejněn společně se zákonem o organizovaném zločinu a vydírání, nebo v případě potřeby na základě řádné právní pomoci (srov. *Del Rio Prada proti Španělsku*, č. 42750/09, rozsudek velkého senátu ze dne 21. října 2013, § 79).

Na základě výše uvedeného Soud dospěl k závěru, že nedošlo k porušení článku 7 Úmluvy.

42. – 43. Ostatní námitky stěžovatele Soud jako nepřijatelné odmítl dle článku 35 odst. 3 a 4 Úmluvy.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. Prohlašuje stížnost vztahující se k článku 7 za přijatelnou a ve zbytku za nepřijatelnou;
2. Rozhoduje, že nedošlo k porušení článku 7 Úmluvy.

(zpracovali JUDr. Antonín Drašík a JUDr. Adrian Matúš)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PRVNÍ SEKCE
18. září 2014
VĚC BLJAKAJ
(rozsudek ve věci Bljakaj a ostatní proti Chorvatsku,
stížnost č. 74448/12)

Dotčené články Úmluvy:

článek 2, článek 13

Odkazy na českou právní úpravu:

články 6, 8, 10 a 36 Listiny základních práv a svobod,

§ 1, § 13 odst. 1 a § 31a odst. 1 a 2 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem,

§ 10, 26, 28, 31 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky,

§ 38, § 40 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

Klíčová slova:

Život – povinnost ochrany – ochrana práv a svobod jiných – pozitivní závazky – odůvodněná potřeba zabránit ve spáchání trestného činu – duševně nemocné osoby – alkoholici – účinné vyšetřování – účinný právní prostředek nápravy – nemajetková újma

K odpovědnosti státu poskytnout obecnou ochranu společnosti před potenciálním násilným činem zjevně duševně narušeného jedince

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí ESLP odpovídá na otázku, jaké jsou povinnosti státu ve vztahu k zajištění bezpečnosti (ochraně života a zdraví) osob, ohrožených jednáním zjevně duševně narušené osoby. Jakkoli jsou z médií známy případy, kdy v důsledku liknavosti Policie ČR nedošlo k zabránění (prevenci) útoku na život a zdraví osob, neměl dosud Nejvyšší soud možnost se k odpovědnosti státu za vzniklou újmu v podobných případech vyjádřit. Šlo by přitom o odpovědnost založenou nesprávným úředním postupem Policie ČR ve smyslu § 13 zák. č. 82/1998 Sb., spočívajícím v nesplnění povinností plynoucích příslušníkům Policie z výše zmíněných ustanovení zákona o Policii.

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatelé zejména namítají, že vnitrostátní orgány selhaly při ochraně práva jejich příbuzné M. B. B. na život. První stěžovatel je manžel, druhý a třetí stěžovatel jsou děti a čtvrtý a pátý stěžovatel jsou sestry zemřelé M. B. B., právničky, která žila ve Slatině (obec v Chorvatsku). M. B. B. zastupovala M. N. v rozvodovém řízení zahájeném v prosinci 2001 u obecního soudu ve Slatině (Opcinski sud u Slatini) proti jejímu manželovi, A. N.

Podle policejní zprávy ze dne 25. března 2002 M. N., doprovázená A. N., přišla dne 21. března 2002 na policejní stanici a tvrdila, že ji její manžel obtěžoval. Neučinila další stížnosti na výhrůžky nebo násilí. Vysvětlila, že A. N. ji v minulosti bil a že byl odsouzen za přestupky. Rovněž poukázala na to, že jsou v rozvodovém řízení a že soudní jednání je nařčeno na 9. dubna 2002. Při té příležitosti A. N. prohlašoval, že nechce, aby jeho manželka vídala další muže. Policista Ž. J., který s dvojicí mluvil, varoval A. N., aby přestal svou ženu obtěžovat, a řekl oběma, aby si všechny své spory vyřídili v rozvodovém řízení. Policejní zpráva obsahuje rovněž poznámku, že během rozhovoru A. N. a M. N. nevykazovali známky agresivity, požití alkoholu nebo rozrušení.

Posléze policista Ž. J. informoval o rozhovoru svého nadřízeného M. Kr. M. Kr. mu řekl, aby o události udělal krátkou poznámku do knihy, kterou policisté měli k tomuto účelu, a že není nutné o události vyhotovit zprávu nebo podnikat jiná další opatření.

Podle dalších policejních zpráv šel A. N. kolem sedmé hodiny ranní následujícího dne do banky ve Slatině s úmyslem vyzvednout všechny svoje peníze. Řekl zaměstnankyni banky D. K., kterou již znal z dřívější doby, že už se s ní znovu neuvidí. Během rozhovoru s ní byl A. N. v slzách. Když se jej zeptala, co jej trápí, řekl, že „se o tom bude mluvit“. Potřásl si rukou rovněž s několika dalšími lidmi, kteří poté řekli manažerovi banky F. S., aby kontaktoval policii. F. S. šel za A. N. ven z banky a zeptal se jej na jeho problémy. A. N. odpověděl, že je mu ze všeho zle; z jeho manželky, která má poměr s jinými muži, a ze syna, který je závislý na drogách, a že něco udělá a nikdo jej nemůže zastavit.

V 7,15 F. S. informoval o události policii a uvedl, že se obává, že A. N. by mohl něco udělat sobě nebo ostatním. V 7,17 policista T. S., který byl právě ve službě, poslal do banky hlídku dvou policistů, M. L. a I. B. Zároveň si prohlédl policejní záznamy o A. N. a zjistil, že má násilnou minulost. Informoval proto policejního náčelníka M. Ko., který poslal hlídku na adresu bydliště A. N. V 7,38 byli M. L. a I. B. posláni, aby se po A. N. na uvedené adrese podívali.

Zpráva podaná policisty M. L. a I. B. říká, že našli A. N. doma. Přistoupil k nim před domem a řekl, že má všeho dost a že si vyzvedl peníze na svůj pohřeb, protože se zabije skokem pod vlak, buď tento nebo další den, a že s tím nemohou nic udělat. Řekl rovněž, že již napsal dopis na rozloučenou, a stěžoval si, že den

předtím byl na policejní stanici, protože jeho manželka se vídá s jiným mužem. Policisté do své zprávy poznamenali, že A. N. se zdál být střízlivý, nevykazoval žádné známky agresivity a nezmínil svou ženu ani nikoho dalšího, nebo že by mohl někoho zranit. Řekli mu proto, že všechno bude dobré, a odešli.

Při svém příchodu na policejní stanici v 8,06 hod policisté podali zprávu o rozhovoru s A. N. vedoucímu policistovi ve službě, M. T., který mezitím převzal vedení od T. S. Podle policejní zprávy, vyhotovené 22. března 2002, M. L. a I. B., policisté, kteří navštívili A. N. doma, nahlásili M. T., že A. N. přemýšlí o sebevraždě kvůli svým rodinným problémům a že zmínil svůj rozvod a řekl, že jej nikdo nemůže zastavit. V 8,12 hod informoval M. T. o událostech náměstka policejního ředitele kriminální policie M. B., který mu nařídil, aby okamžitě informoval Slatinskou nemocnici (Dom Zdravljia Slatina) a Slatinské centrum sociální péče (Centar za socijalnu skrb Slatina). M. T. informoval doktora z nemocnice I. F. v 8,15 hod a centrum sociální péče v 8,18 hod. Doktor uvedl, že zjistí v blízké psychiatrické nemocnici, jestli mohou přijmout A. N. k léčbě, zatímco úřednice z centra sociální péče uvedla, že zná situaci A. N. velmi dobře a ať policie kontaktuje nemocnici.

Při pozdějším vyšetřování však policie zjistila, že policista M. T. svou zprávu zfalšoval a že doktora I. F. ve skutečnosti informoval o situaci v 9,40 hod, nikoliv v 8,15 jak uvedl, a že centrum sociální péče informoval v 9,37 hod, nikoliv v 8,18, jak uvedl.

Mezitím, něco po osmé hodině, se A. N. vrátil do banky a křičel na F. S. kvůli tomu, že zavolal policii. Poté šel do blízkého baru a kolem 9,00 šel na policejní stanici. Tam se setkal s vedoucím policistou M. T. a požadoval, aby mu řekl, proč ho policisté navštívili. M. T. mu vysvětlil, že policie měla informace o tom, že A. N. má nějaké problémy. A. N. odpověděl, že své problémy vyřeší sám a že udělá to, co má v úmyslu. Poté opustil policejní stanici.

A. N. šel potom hledat svou ženu, které začínala pracovní směna v pekárně v 10,00 hod. Počkal na ni v blízké ulici, o které věděl, že jí musí po cestě do práce projít. Když A. N. uviděl procházet svou ženu, přistoupil k ní a udeřil ji do hlavy, čímž ji povalil na zem. Poté na ni jedenkrát vystřelil a odešel, ale vrátil se a vystřelil na ni ještě třikrát. M. N. přežila, přestože utrpěla vážná zranění hlavy, žaludku a ruky.

Poté, co postřelil svoji ženu, šel A. N. do kanceláře M. B. B., která byla vzdálena pouze asi 300 m. M. B. B. byla v práci spolu se svou sekretářkou a klientem, A. R. Ihned potom, co vstoupil do kanceláře, vystřelil A. N. ve směru M. B. B., ale trefil stůl. Klient se pokusil jej přemluvit, ale když mu A. N. pohrozil smrtí, utekl. A. N. se potom pokusil střelít sekretářku, která volala policii, ale jeho pistole se zasekla a sekretářce se podařilo utéct. A. N. poté přistoupil k M. B. B., vystřelil na ni tři kulky, z nichž dvě byly se smrtelnými následky, a zabil ji.

Mezitím přihlížející informovali o incidentu policii a několik policejních jednotek bylo vysláno pátrat po střelci.

Asi v 10,35 hod dorazili policisté do domu A. N. a přikázali mu vzdát se a jít s nimi na stanici v souvislosti s vyšetřováním střelby. Odmítl, hodil na policisty dva ruční granáty a začal na ně střílet.

Když do domu A. N. asi v 15,26 hod vtrhly speciální policejní jednotky, našly jej se zraněním hlavy, které si sám způsobil, s typem zbraně, která byla použita ke střelbě, a se vzkazem na rozloučenou. Byl okamžitě převezen do nemocnice, kde další den zemřel.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K tvrzenému porušení článku 2 Úmluvy

89. Stěžovatelé tvrdili, že smrt jejich příbuzné byla způsobena pochybením na straně vnitrostátních orgánů, které neučinily všechna nezbytná opatření k ochraně M. B. B. proti násilným činům A. N. Opřeli svoji stížnost o článek 2 Úmluvy, který zní v relevantní části následovně:

„Právo každého na život je chráněno zákonem ...“

A. Přípustnost

(a) Podání stran

90. Vláda tvrdila (...), že čtvrtá a pátá stěžovatelka nemají status poškozených, jelikož byly pouze sestry M. B. B. a nežily s ní ve stejné domácnosti nebo ve stejném městě. (...)

(b) Hodnocení soudu

94. Soud rozhodl, že čtvrtá a pátá stěžovatelka, jako sestry M. B. B., které se účastnily na vnitrostátní úrovni procesu před ústavním soudem jako strany ovlivněné smrtí M. B. B. a jejichž status poškozených nebyl nikdy na vnitrostátní úrovni zpochybněn, si mohou nárokovat status poškozených ve smyslu článku 34 Úmluvy (viz *Celikbilek proti Turecku*, č. 27693/95, rozsudek ze dne 22. června 1999; *Velikova proti Bulharsku*, č. 41488/98, ESLP 1999-V; *Renold proti Francii*, č. 5608/05, § 69, ESLP 2008).

Zamítl proto námitku vlády týkající se statusu poškozených čtvrté a páté stěžovatelky.

B. Odůvodněnost

2. Hodnocení soudu

(b) Uplatnění obecných zásad na projednávanou věc

112. Ve světle důležitosti ochrany poskytnuté článkem 2 Úmluvy musí Soud podrobit stížnosti na ztrátu života velmi pečlivému, podrobnému zkoumání a brát přitom v úvahu všechny relevantní okolnosti (viz, kromě mnoha jiných, *Banel proti Litvě*, č. 14326/11, rozsudek ze dne 18. června 2013, § 67). V posuzovaném případě byla příbuzná stěžovatelů zabita 22. března 2002 při střelbě uskutečněné A. N., v té době podle všeho mentálně narušeného jedince, který ji znal z rozvodového řízení, ve kterém jako právnička zastupovala jeho manželku.

113. A. N. v minulosti měl problémy s alkoholem, choval se násilně vůči policii a své rodině a nelegálně přechovával zbraně. (...)

114. V ranních hodinách dne, kdy A. N. zabil příbuznou stěžovatelů, upozornil F. S., manažer banky, ve které si A. N. vybíral peníze, na jeho zvláštní chování policii. A. N. řekl zaměstnancům banky a některým přítomným zákazníkům, že se s nimi již nikdy neuvidí, v slzách zmínil problémy ve své rodině a řekl, že udělá něco, o čem se bude mluvit. Jeho chování vedlo zaměstnance banky a zákaznický k přesvědčení, že představuje nebezpečí pro něj samého nebo pro ostatní a že potřebuje lékařskou pomoc.

115. Kolem osmé hodiny ranní stejného dne, po telefonátu F. S. ohlašujícím chování A. N., našli dva policisté A. N. v jeho domově, kde s ním hovořili. Přestože si A. N. stěžoval na svoje rodinné problémy a na rozvodové řízení a vyhrožoval, že se zabije, přestože policistům byla známa jeho minulost a jeho chování v bance, kde řekl, že udělá něco, o čem se bude mluvit, neučinili policisté žádná opatření, ale vrátili se na stanici a ponechali A. N. bez jakékoliv kontroly nebo dohledu.

116. V této souvislosti se Soudu jeví nelogické tvrzení policistů (které vnitrostátní soudy akceptovaly), že A. N. vypadal při rozhovoru u něj doma normálně a klidně (...). Soud navíc poznamenává, že několik lidí, kteří A. N. viděli ráno v den události, ve zhruba stejném čase jako mluvil s policisty, uvedlo, že A. N. byl vážně psychicky narušený.

117. Zaměstnanci banky a zákazníci posoudili A. N. jako rozrušeného, „totálně nevyrovnaného“ a „šíleného“, uvedli, že se choval zvláštně a potřeboval lékařskou péči. Chování A. N. rovněž přimělo nadřízeného policistu M. B., aby přikázal, že má být informována nemocnice a centrum sociální péče. Doktor I. F. a úřednice z centra sociální péče po obdržení informací o chování A. N. za-

ujali názor, že potřebuje lékařskou prohlídku. Navíc Krajský soud ve Virovítici (*Županijski sud u Virovítici*) uzavřel, že v době události vykazoval A. N. známky psychického narušení.

118. Soud dále poznamenává, že po příchodu na stanici podali dva policisté, kteří vyslyšali A. N., zprávu vedoucímu policistovi ve službě M. T. V 8:12 hod dostal M. T. příkaz od svého nadřízeného M. B., aby kontaktoval nemocnici a centrum sociální péče a informoval je o situaci A. N. M. T. však nemocnici informoval až v 9:40 hod a centrum sociální péče v 9:37 hod.

119. Mezitím, asi v 9 hodin, tedy cca hodinu před tím, než postřelil svou manželku a zavraždil příbuznou stěžovatelů, se A. N. dostavil na policejní stanici, zjišťoval, proč přišla policie do jeho domu, a tvrdil, že má problémy, které vyřeší sám. Policista M. T., přestože měl již v té době nařízeno informovat nemocnici a centrum sociální péče o situaci A. N. a přestože věděl o násilném chování A. N. v minulosti, nic neudělal a nechal A. N. odejít z policejní stanice, načež ten následně uskutečnil střelbu, která vedla k vážnému zranění jeho manželky, smrti příbuzné stěžovatelů, přestřelce s policisty a k jeho sebevraždě.

120. Za těchto okolností Soud shledal, že v posuzovaném případě není třeba se zabývat otázkou požadavku na osobní ochranu jednoho nebo více jednotlivců dopředu identifikovatelných jako potenciální oběti smrtícího útoku, nebo se zabývat otázkou rozsahu závazků státu v případech náhodného násilí vymykajícího se praktické kontrole nebo možné odůvodněné vědomosti vnitrostátních orgánů (viz *Acet proti Turecku*, č. 41590/06, rozsudek ze dne 29. června 2010; *Vosylius a Vosyliene proti Spojenému království*, č. 61974/11, rozsudek ze dne 3. září 2013).

121. V posuzovaném případě jde o povinnost poskytnout obecnou ochranu společnosti před potenciálním násilným činem zjevně duševně narušeného jedince (viz, *mutatis mutandis*, *Mastromatteo proti Itálii*, č. 37703/97, § 69, ESLP 2002-VIII; *Maiorano a ostatní proti Itálii*, č. 28634/06, rozsudek ze dne 15. prosince 2009, § 111; *Choreftakis a Choreftaki proti Řecku*, č. 46846/08, rozsudek ze dne 17. ledna 2012, § 50). Soud zejména poznamenává, že A. N. vypadal psychicky narušený a nebezpečný sobě a/nebo ostatním a že příslušné orgány usoudily, že je potřeba poskytnout mu lékařský dohled. Navíc byl ráno předmětného dne dvakrát pod kontrolou a dohledem policie. To znamená, že ohrožení života v posuzované kauze bylo reálné a naléhavé a že vnitrostátní orgány o něm věděly nebo měly vědět. V takových situacích je závazkem státu podle článku 2 Úmluvy, aby vnitrostátní orgány udělaly vše, co od nich lze rozumně očekávat, aby takové riziko odvrátily (viz např. *Osman proti Spojenému království*, roz-

sudek ze dne 28. října 1998, § 116, zprávy 1998-VIII; *Mastromatteo*, cit. výše, § 74; *Maiorano a ostatní*, cit. výše, § 109; *Choreftakis a Choreftaki*, cit. výše, § 55).

122. Při posuzování, zda vnitrostátní orgány splnily tyto své závazky, musí být bráno v úvahu, že tyto povinnosti musí být interpretovány tak, aby na vnitrostátní orgány nevalily nepřiměřené břemeno. Zejména musí být přihlédnuto k nutnosti, aby policie vykonávala svou pravomoc regulovat a bránit trestným činům způsobem, který plně respektuje spravedlivý proces a další garance, jež legitimně omezují rozsah jejich činností k vyšetřování trestných činů a trestání jejich pachatelů, včetně garancí obsažených v člancích 5 a 8 Úmluvy (viz *Osman*, cit. výše, § 116; *Maiorano a ostatní*, cit. výše, § 106). Soud musí být rovněž obezřetný při hodnocení událostí ze zpětného pohledu (viz *Bubbins proti Spojenému království*, č. 50196/99, § 147, ESLP 2005-II). V posuzovaném případě musí vzít soud v úvahu rovněž relativně krátké časové rozpětí, ve kterém se vše událo.

123. Během vnitrostátního řízení identifikovaly příslušné vnitrostátní orgány několik pochybení ve způsobu, kterým se policie vypořádala s posuzovanou situací. Kárná porota Ministerstva vnitra shledala policistu M. Kr. vinným tím, že nenahlásil svůj rozhovor s A. N. a jeho ženou, který proběhl den před střelbou, a policistu M. T. vinným tím, že neoprávněně zasahoval do zpráv o opatřeních, která policie učinila ráno v den incidentu.

124. Podle názoru Soudu je zde několik dalších opatření, u kterých bylo možno rozumně očekávat, že je vnitrostátní orgány uskuteční, aby zabránily nebezpečí, že A. N. ohrozí svými násilnými činy právo na život jiných osob. Soud nemůže s jistotou říci, že události by se vyvíjely odlišně, kdyby vnitrostátní orgány jednaly odlišně. Opakuje však, že test podle článku 2 nevyžaduje, aby se ukázalo, že nebýt pochybení nebo opomenutí vnitrostátních orgánů, k usmrcení by nedošlo (viz *Opuz proti Turecku*, č. 33401/02, § 136, ESLP 2009; *mutatis mutandis*, *E. a ostatní proti Spojenému království*, č. 33218/96, rozsudek ze dne 26. listopadu 2002, § 99), jak vyvodily ve svých rozhodnutích vnitrostátní soudy. Pro zjištění odpovědnosti státu podle článku 2 je důležité a dostatečné, že rozumná opatření, která vnitrostátní orgány opomenuly učinit, mohly mít reálnou šanci změnit výsledný stav nebo zmírnit újmu (viz *Opuz*, loc. cit., a, *mutatis mutandis*, *E. a ostatní*, loc. cit.).

125. V této souvislosti Soud upozorňuje, že 21. března 2002, den před střelbou, šla manželka A. N., M. N., na policejní stanici, následována A. N., aby ohlásila, že ji obtěžoval. (...)

126. Soud poznamenává, že policejní zpráva o této události nebyla vytvořena v den, kdy A. N. a M. N. šli na policejní stanici, ale o čtyři dny později, 25. března 2002, tedy již po střelbě A. N. a v době, kdy již probíhalo vyšetřování okolností případu. Soud si navíc povšiml, že v průběhu občanského řízení M. N. svědčila, že v den před střelbou nahlásila policii, že jí A. N. vyhrožoval zabitím, ale policie s tím nic neudělala. Tento důkaz nebyl vnitrostátními soudy zpochybněn, ani vláda netvrdila, že by byl z jakéhokoliv důvodu vykonstruovaný, nepravdivý nebo nespolehlivý.

127. Soud proto shledal, že (vzhledem k tomu, že policie měla dostatečné informace o násilné minulosti A. N.) bylo na vnitrostátních orgánech, aby už 21. března 2002 učinily přiměřená opatření a aby dále vyšetřily tvrzení, že A. N. činil vážné výhrůžky smrtí, což je podle chorvatského práva delikt, který mohl vést k jeho zatčení a zadržení.

128. Soud dále opakuje, že již shledal, že dva policisté, kteří vyslyšali A. N. v jeho domově v den incidentu, opomněli (vzhledem k jeho duševnímu stavu a výhrůžkám sebevraždou a vzhledem k tomu, že zaměstnanci a zákazníci banky uvedli, že A. N. vyhrožoval, že udělá něco, o čem se bude mluvit) učinit nezbytná preventivní opatření.

Není vlastně zcela jasné, co A. N. policistům řekl, protože doktor I. F. vypověděl, že když mu policisté telefonovali, uvedli, že A. N. by mohl někoho zabít nebo udělat něco špatného.

129. Soud opakuje, že i pokud by se vzala v úvahu jen samotná (nesporná) výhrůžka sebevraždou, v situaci, kdy jsou státní orgány informovány o takové výhrůžce s dostatečným časovým předstihem, vzniká jim závazek podle článku 2, který jim dává za povinnost zabránit uskutečnění takové výhrůžky jakýmkoliv způsobem rozumným a proveditelným vzhledem k okolnostem (srov. *Mikayil Mammadov proti Ázerbajdžánu*, č. 4762/05, rozsudek ze dne 17. prosince 2009, § 115).

130. Účinná opatření na ochranu občanů před násilím ze strany mentálně narušených osob jsou obsažena rovněž v relevantním vnitrostátním právu, které upravuje nedobrovolné/povinné zadržení psychicky narušeného jedince představujícího nebezpečí pro sebe nebo pro ostatní a možnost uskutečnit preventivní pátrání po potenciálně nebezpečném jedinci. Nicméně, jak již bylo výše uvedeno, dva policisté se vrátili na policejní stanici, aniž by učinili jakákoliv opatření, a policista ve službě pouze informoval nemocnici a centrum sociální péče, když už bylo složité nebo dokonce nemožné reagovat nebo změnit vývoj událostí.

131. Opožděná reakce policie zabránila lékaři, aby učinil nezbytná opatření k posouzení duševního stavu A. N. Lékař I. F. vysvětlil, že informace, kterou dostal, vedla k tomu, že by vyšetřil A. N. a rozhodl o jeho psychiatrické léčbě. Zejména ho vedla k přesvědčení, že vzhledem k okolnostem případu je nezbytný zásah ze strany policie a jeho samého. Záměr doktora vyšetřit A. N. byl potvrzen rovněž policistou M. T. při jeho výpovědi před vnitrostátními soudy a byl rovněž pokládán za nezbytný centrem sociální péče, které obdrželo telefonát policie o chování A. N.

132. Soud proto dospěl k závěru, že pochybení policie byla nejen promarněním příležitostí, ale rovněž, že pokud by k pochybením nedošlo, mohl objektivně být změněn běh událostí tak, že by došlo k lékařskému dohledu nad A. N. a k učinění dalších nezbytných kroků náležitých vzhledem k jeho zjevně narušenému psychickému stavu.

133. Vzhledem k výše uvedenému Soud uzavírá, že zjištěná série pochybení policie, kdy na objektivní ukazatele, podle kterých byl A. N. psychicky narušený, nebylo reagováno s nezbytnou svědomitostí, představuje porušení povinnosti státu k ochraně práva na život učiněním všech rozumných opatření k zajištění bezpečnosti jednotlivců před násilnými činy A. N., které vedly ke smrti příbuzné stěžovatelů.

134. Došlo tudíž k porušení článku 2 Úmluvy.

II. K tvrzenému porušení článku 13 Úmluvy

135. Stěžovatelé namítali, že jim nebylo poskytnuto odškodnění za smrt jejich příbuzné. Svoji stížnost v této části opřeli o článek 13 Úmluvy, který zní:

„Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.“

B. Odůvodněnost

2. Posouzení Soudem

139. Soud opakuje, že článek 13 Úmluvy zavazuje smluvní státy poskytnout účinné právní prostředky nápravy, pokud jde o porušení Úmluvy, včetně článku 2 (viz, *mutatis mutandis*, *Aksoy proti Turecku*, rozsudek ze dne 18. prosince 1996, § 93 – 94, zpráva 1996-VI).

140. Zejména tam, kde existuje velmi pravděpodobně prokazatelné tvrzení o porušení článku 2 Úmluvy, musí Soud přezkoumat, jestli bylo stěžovateli v tomto ohledu dostupné civilní soudní řízení pro určení odpovědnosti, a pokud ano, zda mu bylo dostupné přiznání nepeněžitě náhrady (viz *Reynolds proti Spojenému království*, č. 2694/08, rozsudek ze dne 13. března 2012, § 60). „Účinnost náhrady“ ve smyslu článku 13 však nezávisí na jistotě příznivého výsledku pro stěžovatele (viz, *inter alia*, *Giuliani a Gaggio proti Itálii*, č. 23458/02, § 336, ESLP 2011).

141. Soud poznamenává, že stěžovatelé netvrdili žádná pochybení v trestním a disciplinárním řízení, která byla vedena o okolnostech vztahujících se k smrti jejich příbuzné. K účinnosti soukromoprávních prostředků nápravy soud uvádí, že stěžovatelé měli příležitost podat soukromoprávní žalobu na náhradu újmy za smrt podle § 13 zákona o státní správě (*Zakon o sustavu državne uprave*). Civilní soudy přezkoumaly jejich stížnosti a poskytly dostatečné zdůvodnění svého výkladu relevantního vnitrostátního práva.

142. Soud proto, při vědomí, že je zejména na vnitrostátních orgánech, aby vykládaly vnitrostátní právo, a že článek 13 nezaručuje úspěch, pokud jde o použité právní prostředky nápravy (viz např. *Vanjak proti Chorvatsku*, č. 29889/04, rozsudek ze dne 14. ledna 2010, § 77), neshledal nic, co by nasvědčovalo porušení uvedeného článku.

143. Vzhledem k uvedenému nedošlo v posuzovaném případě k porušení článku 13 Úmluvy.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud

1. Prohlašuje jednomyslně stížnost za přijatelnou;
2. Rozhoduje jednomyslně, že došlo k porušení článku 2 Úmluvy;
3. Rozhoduje pěti hlasy proti dvěma, že nedošlo k porušení článku 13 Úmluvy;

Úmluvy;

4. Rozhoduje jednomyslně

(a) že žalovaný stát zaplatí stěžovatelům společně z titulu náhrady nemajetkové újmy ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek nabude právní moci podle článku 44 odst. 2 Úmluvy, částku 20 000 EUR (dvacet tisíc eur) a případnou částku daně, které převede na chorvatské kuny podle kurzu platného ke dni úhrady;

(b) že od uplynutí výše uvedených tří měsíců až do zaplacení bude stanovená částka navyšovaná o prostý úrok se sazbou rovnající se sazbě marginální úrokové sazby Evropské centrální banky platné v tomto období, zvýšené o tři procentní body;

5. Odmítá ve zbytku návrh stěžovatelů na přiznání spravedlivého zadostiučinění.

Společné částečně souhlasné a částečně nesouhlasné stanovisko soudců Lazarova Trajkovska a Pinto de Albuquerque

1. (...) Souhlasíme s většinou v tom, že došlo k porušení článku 2 Úmluvy, neboť vnitrostátní orgány neučinily všechna nezbytná opatření k ochraně M. B. B. před násilnými činy A. N., nesouhlasíme však s většinou v posouzení reakce žalovaného státu na vraždu M. B. B. Jsme toho názoru, že reakce státu vykazovala velmi závažné nedostatky, a to jak v následném disciplinárním, tak soudním řízení, což nás vede k závěru, že stěžovatelům nebyly dostupné efektivní prostředky nápravy porušení článku 2 Úmluvy a došlo proto k porušení článku 13 Úmluvy.

16. Vraždě M. B. B. mohlo být zabráněno a žalovaný stát je zodpovědný za to, že neudělal vše, co je v jeho možnostech, aby jí zabránil. Viděno ze širší perspektivy, tento případ předznamenává významný posun v teorii závazků státu na jedné straně vzhledem k agresivním duševně narušeným jedincům a na druhé straně k právníkům, kteří jsou oběti násilí kvůli výkonu své profese. Posuzovaný případ však není uzavřen. Po rozsudku Soudu by měla být kauza na vnitrostátní úrovni znovu otevřena jak před trestními, tak před civilními soudy. (...) Manžel, děti a sestry M. B. B. stále čekají, aby se jim dostalo plné spravedlnosti.

(zpracovali JUDr. Pavel Simon a Mgr. Gabriela Černá)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PRVNÍ SEKCE

2. října 2014

VĚC HANSEN

(rozsudek ve věci Hansen proti Norsku, stížnost č. 15319/09)

Dotčený článek Úmluvy:

článek 6 odst. 1

Odkazy na českou právní úpravu:

§ 157, § 169, § 243f odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Klíčová slova:

Spravedlivý proces – odůvodnění soudního rozhodnutí

K odůvodnění soudního rozhodnutí

Autorský komentář:

Předkládaný rozsudek Evropského soudu pro lidská práva se zabývá rozsahem povinnosti soudů odůvodňovat rozhodnutí. V českém prostředí v minulosti nemuselo být dle § 243c odst. 2 o. s. ř. ve znění platném do 7. dubna 2004 odůvodněno usnesení o odmítnutí dovolání, které nebylo shledáno přípustným podle tehdejšího § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. nebo podle obdobného užití tohoto ustanovení (§ 238 a § 238a). Ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. však bylo nálezem Ústavního soudu ze dne 11. února 2004, sp. zn. Pl. ÚS 1/03, zrušeno. Nová právní úprava dovolání účinná od 1. ledna 2013 v ustanovení § 243f odst. 3 o. s. ř. pak připouští stručné odůvodnění v případě odmítnutí dovolání nebo v případě zastavení dovolacího řízení s tím, že za této situace nemusí být odůvodněno rozhodnutí o náhradě nákladů řízení. Judikatura Ústavního soudu se ustálila v tom směru, že povinnost obecného soudu, tedy i soudu dovolacího, odůvodnit své rozhodnutí tak, aby z něho byly patrné konkrétní důvody, které jej k odmítnutí dovolání vedly, je principem představujícím součást práva na řádný a spravedlivý proces a současně vylučujícím libovůli v rozhodování (srov. např. nález ze dne 19. srpna 2014, sp. zn. I. ÚS 962/14).

Přínos předkládaného rozsudku spočívá v tom, že poskytuje nepřímou vodítko pro hodnocení, co je dostatečně odůvodněné rozhodnutí. Konkrétně se zabývá případem, kdy se pravomoc dotčeného soudu vztahuje na otázky právní, procesní i skutkové, přičemž stěžovatel namítá skutkové důvody. V takové situaci je dle Evropského soudu pro lidská práva povinností soudu věnovat se v odůvodnění svého rozhodnutí meritu problému a podstatě věci, včetně skutkových námitek.

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel s manželkou uzavřeli dohodu o podílovém spoluvlastnictví pozemku s tím, že každý z nich vlastnil 50 % pozemku bez ohledu na to, co mohlo vyplývat z formálních nároků. Po rozvodu městský soud v roce 2001 konstatoval neplatnost dohody o spoluvlastnictví. V roce 2005 bývalá manželka stěžovatele prodala pozemek. V roce 2007 stěžovatel zahájil občanskoprávní řízení před městským soudem, v němž tvrdil, že mu svědčí vlastnické právo k 50 % předmětného pozemku. Městský soud rozhodl v neprospěch stěžovatele, protože mu nesvědčil právní titul k pozemku. Stěžovatel se proti rozsudku odvolal k vrchnímu soudu. Zejména namítal, že městský soud nepochopil jeho argumenty a odkaz na právní doktrínu a že zkrátil celkovou dobu trvání slyšení z původně plánovaných tří dnů na pět hodin. (§ 5 – 13).

Vrchní soud upozornil stěžovatele, že pravděpodobně odmítne přijmout jeho odvolání a poskytl mu lhůtu k vyjádření. Stěžovatel žádal, aby jeho odvolání bylo připuštěno k přezkumu nebo aby vrchní soud zrušil rozsudek městského soudu a vrátil mu věc k novému projednání. Vrchní soud jednomyslným rozhodnutím odmítl přijmout odvolání stěžovatele s následujícím odůvodněním: „Vrchní soud má za zjevné, že odvolání nebude úspěšné, a její připuštění se tedy odmítá podle článku 29-13(2) občanského soudního řádu“ (§ 14 – 15).

Stěžovatel se napadl rozhodnutí vrchního soudu u Nejvyššího soudu, přičemž zejména namítal, že odmítnutí jeho odvolání postrádalo odůvodnění. Dovolaací výbor Nejvyššího soudu s poukazem na to, že jeho pravomoc je omezena na přezkum řízení před vrchním soudem, jednomyslně konstatoval, že dovolání by zjevně nemělo úspěch a tudíž dovolání stěžovatele odmítl (§ 16 – 17).

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

K tvrzenému porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy

47. Stěžovatel namítal, že vrchní soud svým rozhodnutím ze dne 12. června 2008 zamítl jeho odvolání proti rozhodnutí městského soudu bez odůvodnění, což vedlo k porušení zásady řádného projednání věci zaručené článkem 6 odst. 1 Úmluvy. (...)

A. K přijatelnosti

56. Soud nesouhlasil s vládou, že stěžovatelova stížnost je v rozporu s *ratione materiae* Úmluvy. Stížnost rovněž nepovažoval za zjevně neopodstatněnou ve smyslu článku 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy, ani za nepřijatelnou z jiných důvodů. Prohlásil ji tudíž za přijatelnou.

B. K odůvodněnosti

Hodnocení soudu

(a) Relevantní zásady

71. Soud připomněl, že i když článek 6 Úmluvy nenutí státy zřizovat odvolací či kasační soudy a nezaručuje právo na odvolání jako takové v občanskoprávních případech, stát, který se rozhodne takové soudy vytvořit, je povinen zabezpečit, že účastníci řízení se budou moci před těmito soudy těšit základním zárukám obsažených v článku 6 (*Delcourt proti Belgii*, č. 2689/65, rozsudek ze dne 17. ledna 1970, str. 14). K požadavku uvedení důvodů, jenž je předmětem projednávané věci, Soud ve věci *García Ruiz proti Španělsku*, č. 30544/96, rozsudek velkého senátu ze dne 21. ledna 1999, uvedl následující:

„26. Podle ustálené judikatury odrážející zásadu řádného výkonu soudnictví mají rozsudky soudů a tribunálů řádně stanovit důvody, na nichž jsou založeny. Rozsah této povinnosti se může lišit podle povahy rozhodnutí a musí být posouzen na základě konkrétních okolností případu (viz *Ruiz Torija proti Španělsku*, č. 18390/91, rozsudek ze dne 9. prosince 1994; *Hiro Balani proti Španělsku*, č. 18064/91, rozsudek ze dne 9. prosince 1994, § 29 a 27; *Higgins a ostatní proti Francii*, č. 20124/92, rozsudek ze dne 19. února 1998, § 42). Ačkoliv článek 6 odst. 1 ukládá soudům povinnost odůvodňovat svá rozhodnutí, nelze ho chápat tak, že by vyžadoval podrobnou odpověď na každý argument (viz *Van de Hurk proti Nizozemsku*, č. 16034/90, rozsudek ze dne 19. dubna 1994, § 61). Tudíž při zamítnutí žaloby se odvolací soud může v zásadě ztotožnit s odůvodněním rozhodnutí soudu nižší instance (viz *mutatis mutandis*, *Helle proti Finsku*, č. 20772/92, rozsudek ze dne 19. prosince 1997, § 59 – 60).“

72. Soud rovněž uvedl, že soud (nebo orgán) nižší instance musí naproti tomu uvést takové odůvodnění, které umožní účastníkům řízení účinně využít jakékoliv existující právo na odvolání (viz *Hadjianastassiou proti Řecku*, č. 12945/87, rozsudek ze dne 16. prosince 1992, § 33; *Hirvisaari*, č. 49684/99, rozsudek ze dne 27. září 2001, § 30; *Sanchez Cardenas proti Norsku*, č. 12148/03, rozsudek ze dne 4. října 2007). Úkolem Soudu je posoudit, zda způsob použitý v projednávané věci vedl k výsledkům požadovaným Úmluvou (viz *Hadjianastassiou proti Řecku*, cit. výše).

73. Způsob aplikace článku 6 v řízení před odvolacími soudy záleží na zvlátnostech daného řízení; musí se pohlížet na řízení jako celek v rámci vnitrostátního právního řádu a roli odvolacího soudu v něm (viz *Ekbatani proti Švédsku*, č. 10563/83, rozsudek ze dne 26. května 1988, § 27; *Monnell a Morris proti*

Spojenému království, č. 9562/81 a 9818/82, rozsudek ze dne 2. března 1987). Při posouzení, zda byl v projednávané věci naplněn požadavek spravedlnosti ve smyslu článku 6, je nezbytné vzít v potaz takové věci, jako jsou povaha řízení o daném opravném prostředku a jeho význam v kontextu celého řízení, rozsah pravomocí vrchního soudu a způsob, jakým zájmy stěžovatele byly v konkrétním řízení před vrchním soudem skutečně prezentovány a chráněny (*Monnell a Morris proti Spojenému království*, cit. výše, tamtéž).

74. V této souvislosti je nezbytné pamatovat na to, že při rozhodnutí odvolacího soudu o přípustnosti odvolání v rámci výběru nejdůležitějších případů článek 6 odst. 1 nevyžaduje detailní odůvodnění odmítnutí takového připuštění (viz *Sawoniuk*, č. 62716/00, rozhodnutí ze dne 29. května 2001).

(b) Aplikace těchto zásad na projednávanou věc

75. S ohledem na okolnosti projednávané věci Soud předně poukázal na argument stěžovatele, že vzhledem k pochybením v řízení před městským soudem a v odůvodnění rozhodnutí měl vrchní soud uvést podrobnější důvody pro odmítnutí připuštění odvolání. V odvolání k vrchnímu soudu namítal, že městský soud rozhodl o zkrácení celkové délky jednání z původně naplánovaných tří dnů na pět hodin, včetně slyšení svědků navržených stěžovatelem, předvedení listinných důkazů a posouzení právních otázek městským soudem.

76. Soud nicméně zjistil, že městský soud vedl kontradiktorní řízení, v němž byly slyšeny obě strany a byly provedeny důkazy, stěžovatel se obhajoval sám a jeho protistrana byla zastoupena právním zástupcem. I když úkolem Soudu není vyjadřovat jakýkoliv názor na to, zda interpretace norského práva městským soudem byla správná, ani nahrazovat posouzení městského soudu svým posouzením jakýchkoliv skutkových okolností, které mu byly předloženy (viz *Edwards proti Spojenému království*, č. 13071/87, rozsudek ze dne 16. prosince 1992, § 34; *Dombo Beheer B.V. proti Nizozemí*, č. 14448/88, rozsudek ze dne 27. října 1993, § 31; *Botten proti Norsku*, č. 16206/90, rozsudek ze dne 19. února 1996, § 48), neidentifikoval nic, co by naznačovalo, že městský soud překročil obvyklý prostor pro uvážení, který požívají národní soudy při posuzování přípustnosti a relevance důkazů a zjišťování skutkových okolností (viz např. *Eskelinen a ostatní proti Finsku*, č. 43803/98, rozsudek ze dne 8. srpna 2006, § 31; *Sara Lind Eggertsdóttir proti Islandu*, 31930/04, rozsudek ze dne 5. července 2007, § 44; *Bergsson a ostatní proti Islandu*, č. 46461/16, rozhodnutí ze dne 23. září 2008). Rovněž se nezdá, že odůvodnění městského soudu nebylo dostatečné pro účely článku 6 odst. 1 (srov. *Hirvisaari*, cit. výše, § 31 – 33). Na straně městského soudu se neobjevilo jakékoliv pochybení z pohledu respektování požadavků na

spravedlnost podle článku 6 (viz *Sawoniuk*, cit. výše; *Nerva a ostatní proti Spojenému království*, č. 42295/98, rozhodnutí ze dne 11. července 2007).

77. Nicméně nevyřešenou zůstává otázka, zda vrchní soud dostatečně odůvodnil odmítnutí stěžovatelova odvolání. Jeho odůvodnění pozůstávalo z parafrazování obsahu článku 29-13 (2), první věty, o. s. ř., podle kterého připuštění odvolání může být odmítnuto, pokud vrchní soud „shledá, že odvolání by zjevně nemělo naději na úspěch“.

78. Napadené rozhodnutí bylo přijato v rámci řízení o opravném prostředku zavedeného občanským soudním řádem z roku 2005 v zájmu procesní ekonomie. S cílem vyhnout se dodatečným nákladům pro strany řízení i pro soudnictví vyvstala potřeba zastavit zjevně neopodstatněná odvolání podaná k vrchnímu soudu. Ačkoliv právo na odvolací přezkum merita věci bylo považováno za důležitou záruku, neomezené a široké právo by v tomto ohledu mohlo být v právním státě kontraproduktivní.

79. Úkolem vrchního soudu v odvolacím řízení nebylo posoudit případ od počátku, ale přezkoumat rozhodnutí soudu prvního stupně, které bylo předmětem odvolání. Po posouzení merita věci, obvykle na základě spisu, mohl vrchní soud odmítnout připustit odvolání, pokud zjistil, že „zjevně“ nemělo naději na úspěch. (...) Nebylo podmínkou, aby vrchní soud souhlasil s odůvodněním městského soudu. Postačovalo, že vrchní soud považoval výsledek řízení za udržitelný, třebaže na základě jiného odůvodnění. Navíc bylo podmínkou, aby při odmítnutí připuštění odvolání tři soudci jednomyslně konstatovali, že odvolání nemá naději na úspěch. Rozhodnutí o odmítnutí připuštění odvolání bylo přijato v přípravné fázi řízení, a jakmile bylo konečné, vedlo k tomu, že rozsudek soudu nižšího stupně nabyl právní moci.

80. V této souvislosti Soud připomněl, že „v přípravném řízení za účelem připuštění odvolání v právních otázkách orgánem působícím v rámci kasačního soudu ... odvolací soud není povinen uvést podrobné odůvodnění, pokud pouze aplikuje právní ustanovení, aby odmítl odvolání na základě právního názoru, že nemá naději na úspěch“ (viz *Gorou proti Řecku* /č. 2/, č. 12686/03, rozsudek velkého senátu ze dne 20. března 2009, § 41; *Wnuk proti Polsku*, č. 38308/05, rozhodnutí ze dne 1. září 2009). Tento princip aplikoval Soud rovněž při odmítnutí odvolání založeném na skutkových důvodech (viz *Wnuk proti Polsku*, cit. výše; *E. M. proti Norsku*, č. 20087/92, rozsudek ze dne 26. října 1995).

81. Zvláštní úlohu vrchního soudu v této fázi vnitrostátního řízení při odmítnutí přípustnosti odvolání nelze odlišit od úlohy vnitrostátního dovolacího soudu

při odmítání dovolání na základě toho, že nemá rozumnou naději na úspěch. (...) Soud rovněž nerozlišuje mezi rozhodnutími o opravných prostředcích přijatých jako zde ve druhé instanci a takovým rozhodnutím přijatým ve třetí instanci. Povaha posuzované otázky, konkrétně existence nebo neexistence rozumné naděje na úspěch, je v podstatě stejná.

82. Soud nicméně zjistil, že pravomoc vrchního soudu nebyla omezena na otázky právní a procesní, ale byla rozšířena rovněž na otázky skutkové. V projednávané věci se stěžovatel odvolal k vrchnímu soudu proti právnímu názoru městského soudu a proti jeho náhlému rozhodnutí drasticky zkrátit slyšení ze tří dnů na pět hodin, a tím podstatnému omezení jeho možnosti předvést svědky a předložit listinné důkazy ohledně určitých skutkových okolností. Soud není přesvědčen o tom, že za daných okolností odůvodnění rozhodnutí vrchního soudu řešilo podstatu problému (srov., *mutatis mutandis*, *Helle proti Finsku*, cit. výše, § 60) způsobem, který přiměřeně odrážel jeho roli v dané procesní fázi jakožto soudu odvolacího, jemuž byla svěřena plná pravomoc a který jednal s patričním ohledem na zájmy stěžovatele (viz *Monnell a Morris proti Spojenému království*, cit. výše, § 56).

83. Vrchní soud navíc při odmítnutí připuštění stěžovatelova odvolání nejednal jako soud poslední instance, jelikož řízení před ním se mohlo stát předmětem dovolání k Dovolacímu výboru Nejvyššího soudu. Zatímco pravomoc posledně uvedeného se nevztahovala k meritu stěžovatelova odvolání podaného k vrchnímu soudu, nebo jeho odmítnutí připustit odvolání (srov. *Hadjianastassiou proti Řecku*, cit. výše, § 33; *Hirvisaari proti Finsku*, cit. výše, § 31 – 32), jeho přezkum zahrnoval aplikaci práva a posouzení důkazů vrchním soudem do té míry, v jaké se vztahovala k otázkám procesním. Rovněž měl přezkoumat, zda v rámci řízení před vrchním soudem jako celku bylo ospravedlnitelné z pohledu zásady řádného projednání věci, obzvláště z pohledu záruk zakotvených v článku 6 odst. 1 Úmluvy, že vrchní soud odmítl připustit odvolání. Tento přezkum zahrnoval otázku, zda se lze se záležitostí vypořádat na základě písemného spisu v rámci zjednodušeného řízení. Za této situace Soud uvítal vývoj vnitrostátní soudní praxe a legislativních změn v této oblasti. Soud však není přesvědčen o tom, že odůvodnění vrchního soudu o odmítnutí připuštění jeho odvolání stěžovateli umožnilo, aby účinně vykonal svoje právo na dovolání (viz *Hadjianastassiou proti Řecku*, cit. výše, § 33; *Hirvisaari proti Finsku*, cit. výše, § 30) proti řízení před vrchním soudem u Nejvyššího soudu ve smyslu článku 6 odst. 1 Úmluvy.

84. Proto tedy došlo k porušení tohoto ustanovení. (...)

K aplikaci článku 41 Úmluvy

89. Vzhledem k vývoji v oblasti soudnictví a legislativy žalovaného státu ve vztahu k řešené otázce Soud uvedl, že konstatování porušení představuje přiměřené zadostiučinění.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud

1. Jednomyslně konstatuje, že stížnost je přijatelná;
2. Rozhoduje v poměru hlasů šest k jednomu, že došlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy;
3. Jednomyslně rozhoduje,
 - (a) že výrok o porušení představuje spravedlivé zadostiučinění nemajetkové újmy utrpěné stěžovatelem;
 - (b) že žalovaný stát má zaplatit stěžovateli ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek nabude právní moci v souladu s článkem 44 odst. 2 Úmluvy, 12 500 EUR (dvanáct tisíc pět set euro) a k tomu jakoukoliv daň, která může být stěžovateli účtována, jakožto náhradu nákladů a výdajů, jež se převede na měnu žalovaného státu podle kurzu platného ke dni urovnání;
 - (c) že od uplynutí výše uvedené lhůty tří měsíců až do zaplacení bude stanovená částka navyšována o prostý úrok se sazbou rovnající se sazbě marginální zápůjční facility Evropské centrální banky platné v tomto období, zvýšené o tři procentní body;
4. Odmítá ve zbytku návrh na přiznání přiměřeného zadostiučinění.

Nesouhlasné stanovisko soudce Møse

1. Podstatou věci bylo, do jaké míry je odvolací soud jednající ve druhé instanci povinen odůvodňovat rozhodnutí v řízení o opravném prostředku ve smyslu článku 6 odst. 1 a zejména zda se může omezit na obecnou formulaci, že věc nemá naději na úspěch. Soudce se neztotožnil s názorem většiny, že nepostačovalo stručné odůvodnění. (...)

14. Soudce Møse uvedl, že řízením zahájeným v roce 2007 stěžovatel fakticky znovu brojil proti rozsudku soudu vydanému v roce 2001 v jeho neprospěch, jímž bylo rozhodnuto o podstatě věci – vlastnictví pozemku. (...)

19. Jen stěží se lze zbavit dojmu, že stěžovatelovo odvolání bylo zjevně neopodstatněné, a soudce nebyl schopen vidět nespravedlnost v tom, že bylo zastaveno v počáteční fázi řízení. Mechanismus sloužící jako odstrašující vůči takovým odvoláním sleduje legitimní cíl, který je Soudem přijímán (viz *Monnell a Morris proti Spojenému království*, cit. výše). S ohledem na to, že stěžovateli bylo poskytnuto spravedlivé řízení před městským soudem, že byl upozorněn na to, že jeho odvolání může být odmítnuto, a přesto podal další podání, vzhledem

k povaze jeho podání k vrchnímu soudu a jeho roli v rámci předmětného řízení, a povaze jeho rozhodnutí odmítajícího připuštění odvolání, se soudce nedomníval, že vzorec „bez naděje na úspěch“ použitý vrchním soudem byl v rozporu s článkem 6 odst. 1 Úmluvy.

(zpracovaly JUDr. Iva Brožová a Mgr. Ing. Lucia Hudcová)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PRVNÍ SEKCE
9. října 2014
VĚC KONOVALOVA PROTI RUSKU
(rozsudek ve věci Konovalova proti Rusku, stížnost č. 37873/04)

Dotčený článek Úmluvy:
článek 8

Odkazy na českou právní úpravu:
článek 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod
§ 81, 86 zák. č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku
§ 28 odst. 3 písm. h) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

Klíčová slova:

Právo na rodinný život – porod – ochrana soukromí – ochrana osobnosti

Autorský komentář:

České soudy dosud podobný případ neřešily. Čeští pacienti podle zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, mají právo na respektování soukromí při poskytování zdravotních služeb v souladu s charakterem poskytovaných zdravotních služeb a mohou odmítnout přítomnost osob, které nejsou na poskytování zdravotních služeb přímo zúčastněny, a osob připravujících se na výkon povolání zdravotnického pracovníka. Z rozhodnutí ESLP lze ve vztahu k zásahu do soukromí v souvislosti se zdravotní péčí zmínit věc *Ferenčíková proti České republice* (č. 21826/10, rozhodnutí ze dne 30. srpna 2011), týkající se sterilizací, ta však nebyla rozhodována meritorně, neboť došlo ke smírnému urovnání.

SKUTKOVÝ STAV

Tento rozsudek se týká ruské státní příslušnice, paní Konovalové, která byla ráno dne 23. dubna 1999, poté co jí začaly kontrakce, převezena na gynekologické oddělení do Vojensko-medické Akademie S. M. Kirova v Petrohradu. Po příjezdu jí byla předána informační brožurka vydaná nemocnicí, ve které bylo, mimo jiné, uvedeno upozornění pro pacienty o jejich možném zapojení do klinické výuky mediků konající se v této nemocnici. V devět hodin ráno byla stěžovatelka vyšetřena doktorem, kterému se zdály tyto kontrakce předčasné, a jelikož trpěla i únavou, předepsal jí léky na spaní. Mezi odpolednem a večerem stejného dne byla stěžovatelka několikrát vyšetřena a podle jejího tvrzení byla okolo třetí hodiny odpoledne informována, že bude rodit až následující den a u jejího poro-

du budou přítomni studenti medicíny. V deset hodin večer opět dostala prášky na spaní. Následujícího dne již byly kontrakce silnější, byly jí podány léky a po konstatování, že budoucí matka i plod jsou v pořádku, lékaři rozhodli, že porod proběhne přirozenou cestou. Stěžovatelka tvrdí, že přímo v porodní místnosti protestovala proti přítomnosti mediků při porodu. Porod trval od 10:00 do 10:35 hodin za přítomnosti doktorů a studentů, kteří očividně měli informace o stěžovatelčině zdravotním stavu. Naroděnému dítěti bylo diagnostikováno lehké přidušení, proto bylo převezeno na specializované novorozenecké oddělení, kde zůstalo do 13. května 1999, kdy si ho rodiče vzali domů.

Dne 10. srpna 1999 podala stěžovatelka na nemocnici stížnost, kdy se domáhala náhrady nemajetkové škody za újmu, která jí byla údajně způsobena jako výsledek opatření, kterým měl být oddálen porod. Nemocnice následně provedla interní šetření a došla k závěru, že porod proběhl v souladu s příslušnými standardy a že stěžovatelka byla na možnou přítomnost veřejnosti u porodu upozorněna. Dne 19. srpna 1999 nemocnice zamítla stěžovatelčinu žádost s odůvodněním, že nedošlo k žádnému pochybení při výkonu porodu.

Dne 27. července 2000 podala stěžovatelka žalobu k Okresnímu soudu ve Vyborgu, kdy žádala náhradu nemajetkové újmy a veřejnou omluvu za úmyslné oddalování jejího porodu a nepovolenou přítomnost veřejnosti u jejího porodu. Tento soud dne 25. listopadu 2002 zamítnul stěžovatelčinu žalobu s tím, že podle soudního znalce byla kvalita poskytnuté nemocniční péče adekvátní. Podle zákona o zdravotní péči v tehdejší znění navíc nebyl potřeba písemný souhlas pacienta s přítomností dalších osob. Soud měl za to, že stěžovatelka byla informována skrze nemocniční brožurku a její údajné námitky považoval za neopodstatněné, neboť její lékař tvrdil, že takové námitky stěžovatelka ani nevznesla. Soud prvního stupně, tedy zamítl žalobu s tím, že nemocnice se nedopustila protiprávního jednání, a tudíž nevznikla ani nemajetková újma. Dne 24. května 2004 Městský soud v Petrohradu rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil (§ 1 – 26).

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K tvrzenému porušení článku 8 Úmluvy

Stěžovatelka namítá, že neoprávněnou přítomností mediků u jejího porodu došlo k porušení ustanovení článku 8 Úmluvy.

Vláda Ruské republiky uvedla, že nedošlo k žádnému zásahu do práv stěžovatelky, protože přítomnost studentů nemůže být považována za „zásah“, když stěžovatelka dala implicitní souhlas s jejich přítomností a v nemocnici nikdy jejich přítomnost nenamítala. Vláda navíc zdůraznila, že studenti medicíny byli pouhými pozorovateli a neprováděli žádný lékařský výkon. Následně vláda uvedla, že případný zásah byl v souladu se zákonem o zdravotní péči i studentským

studijním plánem. Vláda považovala za cíl tohoto „zásahu“ poskytnutí vzdělání medicím přímo v nemocnici, kdy takové jednání bylo přiměřené cíli, protože trénink přímo v nemocnici je optimálním prostředkem k zajištění zlepšení vzdělávání lékařů.

Stěžovatelka tvrdila, že přítomnost veřejnosti během jejího porodu představuje „zásah“ do jejích práv podle článku 8 Úmluvy. Tento zásah nebyl ani zákonný, jelikož k přítomnosti studentů nedala písemný souhlas, ani přiměřený, protože informace o možné přítomnosti veřejnosti jí byla podána opožděně, takže už nemohla změnit nemocnici.

Podle tvrzení stěžovatelky se dozvěděla o přítomnosti studentů v patnáct hodin dne 23. dubna 1999, tedy v době, kdy byla již skoro v bezvědomí, neměla možnost přístupu k telefonu, aby mohla kontaktovat své příbuzné a zařadit porod na jiném místě. Navíc, vzhledem k jejímu fyzickému stavu, nemohla sama opustit nemocnici (§ 35 – 37).

Hodnocení Soudu

1. Přijatelnost

38. Soud konstatuje, že výše uvedená stížnost není zjevně neopodstatněná ve smyslu článku 35 odst. 3 Úmluvy a není ani nepřijatelná z jakýchkoliv jiných důvodů. Proto musí být prohlášena za přijatelnou.

2. Odůvodněnost

(a) Zda zde byl zásah do stěžovatelčina práva na soukromý život

39. Soud připomíná, že podle judikatury vztahující se k článku 8 Úmluvy je „soukromý život“ široký pojem, který není poddajný vyčerpávající definici. Zahrnuje, mimo jiné, informace vztahující se k osobní identitě, jako je jméno, fotografie osoby, ale i fyzickou a morální integritu (viz, například, *Von Hannover proti Německu /č. 2/*, č. 40660/08 a 60641/08, rozhodnutí velkého senátu ze dne 7. února 2012, § 95) a obecně se vztahuje na osobní údaje, o kterých se jednotlivci mohou legitimně domnívat, že nebudou zveřejněny bez jejich souhlasu (viz *Flinkkilä a ostatní proti Finsku*, č. 25576/04, rozsudek ze dne 6. dubna 2010, § 75; *Saaristo a další proti Finsku*, č. 184/06, rozsudek ze dne 12. října 2010, § 61; *Ageyevy proti Rusku*, č. 7075/10, rozsudek ze dne 18. dubna 2013, § 193). Zahrnuje v sobě také právo respektovat rozhodnutí, aby se stal i aby se nestal rodičem (viz *Evans proti Spojenému království*, č. 6339/05, § 71, ESLP 2007 I), a, konkrétněji, i právo výběru okolností, za kterých se stane rodičem (viz *Ternovszky proti Maďarsku*, č. 67545/09, rozsudek ze dne 14. prosince 2010, § 22).

40. Navíc, článek 8 v sobě zahrnuje i právo na fyzickou integritu osoby, protože tělo člověka je tím nejvíce intimním aspektem soukromého života a lékařský zásah, byť i menšího významu, představuje zásah do tohoto práva (viz *Y. F. proti Turecku*, č. 24209/94, § 33, ESLP 2003 IX; *V. C. proti Slovensku*, č. 18968/07, § 138 až 142, ECHR 2011; *Solomakhin proti Ukrajině*, č. 24429/03, rozsudek ze dne 15 března 2012, § 33; *I. G. a další proti Slovensku*, č. 15966/04, rozsudek ze dne 13. listopadu 2012, § 135 – 146).

41. Převedeno na projednávanou věc, Soud konstatuje, že s ohledem k citlivosti lékařského zásahu, který stěžovatelka prodělala dne 24. dubna 1999, a ke skutečnosti, že mu přihlíželi medicci, kteří měli přístup i k důvěrným lékařským informacím, týkající se zdraví stěžovatelky (viz § 6), nemá pochyb, že takové jednání představuje „zásah“ do stěžovatelčina práva na soukromý život ve smyslu článku 8 Úmluvy.

(b) Zda byl takový zásah v souladu se zákonem

42. Podle judikatury Soudu, výraz „v souladu se zákonem“ podle článku 8 odst. 2 stanoví, mimo jiné, že projednávané opatření by mělo mít nějaký základ ve vnitrostátním právu (viz, například, *Aleksandra Dmitriyeva proti Rusku*, č. 9390/05, rozsudek ze dne 3. listopadu 2011, § 104 – 107), ale také odkazuje na kvalitu dotčeného zákona a vyžaduje, aby byl dotčené osobě přístupný a aby byl zákon předvídatelný s ohledem na jeho možné účinky (viz *Rotaru proti Rumunsku*, č. 28341/95, § 52, ESLP 2000-V). Aby byla splněna podmínka předvídatelnosti, musí zákon stanovit s dostatečnou přesností podmínky, za nichž může být opatření použito, a umožnit dotčeným osobám – popřípadě poskytnout i příslušnou radu – regulovat své chování. V rámci lékařského ošetření musí vnitrostátní právo poskytnout jedinci určitou ochranu proti svévolným zásahům do práv uvedených v článku 8 Úmluvy (viz, obdobně, *X proti Finsku*, č. 34806/04, § 217, ESLP 2012).

43. Soud konstatuje, že přítomnost mediků při narození dítěte stěžovatelky byla v souladu s ustanovením § 54 zákona o zdravotní péči, který povoloval, aby studenti odborných lékařských vzdělávacích institucí mohli asistovat u lékařského ošetření v souladu s jejich studijním plánem a pod dohledem lékařských pracovníků zodpovědných za jejich odborné studium (viz § 29 výše). Takže nelze říci, že by zásah do soukromého života stěžovatelky postrádal jakýkoli právní základ.

44. Zároveň má Soud za to, že výše uvedené ustanovení § 54 je právním ustanovením obecné povahy, primárně určeným k tomu, aby medikům bylo umož-

něho účastnit se léčby za účelem vzdělávání. Toto ustanovení přeneslo regulační opatření v této oblasti na příslušnou výkonnou agenturu a jako takové neobsahuje zvláštní pravidla na ochranu soukromé sféry pacientů (viz bod 29 výše). Zejména toto ustanovení neobsahuje žádné záruky, které by mohly poskytovat ochranu soukromého života pacientů v těchto situacích. Soud k tomuto poznamenává, že taková příslušná pravidla byla přijata až osm let po této události, a to ve formě nařízení č. 30 vydaného Ministerstvem zdravotnictví a sociálního rozvoje Ruska ze dne 15. ledna 2007 (viz § 31 výše). Tento dokument obsahoval procesní záruku v podobě povinnosti lékaře obstat si souhlas pacienta pro účast mediků při lékařském ošetření.

45. Podle názoru Soudu, tehdejší absence jakýchkoli záruk ve vnitrostátním právu proti svévolnému zasahování do práv pacientů představuje závažný nedostatek (viz, obdobně, *V. C. proti Slovensku*, cit. výše, § 138 – 142), který s ohledem na okolnosti projednávaného případu byl umocněn způsobem, jakým nemocnice a vnitrostátní soudy přistupovaly k této otázce.

46. Soud poukazuje na to, že na jedné straně informace o přítomnosti mediků, na kterou odkazovala nemocnice ve vnitrostátních soudních řízeních, obsahovala pouze poněkud vágní odkaz na zapojení studentů do „vzdělávacího procesu“, aniž by upřesnila přesný rozsah a míru tohoto zapojení. Kromě toho, informace byly prezentovány takovým způsobem, který naznačoval, že účast mediků je povinná, a zdálo se, že nedává stěžovatelce možnost volby, a ta se tak nemohla rozhodnout, zda umožní přítomnost mediků nebo ji odmítne (viz § 7 výše). Za těchto okolností je obtížné říci, zda stěžovatelka dostala včasné informace o možných opatřeních a zda mohla předvídat jejich konkrétní následky.

47. Navíc Soud uvedl, že se stěžovatelka dozvěděla o přítomnosti mediků při jejím porodu den dopředu, v období mezi spánkem, vyvolaným uspávacími léky, kdy již byla po nějakou dobu ve stavu extrémního stresu a únavy z důvodu prodloužených kontrakcí (viz § 6 až 16 výše). Není jasné, zda byla stěžovatelce poskytnuta možnost volby, týkající se přítomnosti mediků, a zda s ohledem na všechny okolnosti případu byla vůbec schopná učinit řádné a informované rozhodnutí (viz § 37 výše).

48. Co se týká rozhodování vnitrostátních soudů o stěžovatelčině občanskoprávní žalobě, tak Soud uvádí, že aplikované vnitrostátní ustanovení neupravuje danou otázku podrobně a ani nevyžadovalo, aby nemocnice měla souhlas stěžovatelky s přítomností veřejnosti (viz § 29 výše). I když bylo vnitrostátními soudy zjištěno, že v rámci platných právních předpisů písemný souhlas není

nutný, tak měly soudy za to, že implicitní souhlas byl dán (viz § 23 až 25 výše). I když toto zjištění mělo vliv na výsledek vnitrostátních rozhodnutí, tak zůstává nepodložené, protože soudy pouze poukázaly na prohlášení lékaře, aniž by vyslechly další svědky, jako jiný zdravotnický personál či studenty (viz § 23 výše). Ještě důležitější je však to, že vnitrostátní soudy nevzaly v potaz podstatné okolnosti daného případu, jakými byla nedostatečnost informací obsažených v brožurce nemocnice, zranitelný stav žadatelky během oznámení této informace, a jak již Soud uvedl dříve, i absenci alternativních opatření v případě, že by se stěžovatelka rozhodla odmítnout přítomnost studentů při porodu (viz § 37 výše).

49. S ohledem na výše uvedené je třeba konstatovat, že přítomnost mediků při narození dítěte žalobkyně dne 24. dubna 1999 není v souladu s požadavkem legality článku 8 odst. 2 Úmluvy z důvodu nedostatku adekvátních procesních záruk ve vnitrostátních právních předpisech v té době proti svévolným zásahům do práv stěžovatelky uvedených v článku 8 Úmluvy.

50. Došlo tedy k porušení článku 8 Úmluvy.

II. K tvrzenému porušení článku 3 Úmluvy

51. Stěžovatelka dále namítá porušení článku 3 Úmluvy s tím, že vedení porodu bylo nedostatečné, porod byl úmyslně zpožděn, aby mohli být přítomni studenti medicíny.

52. Soud konstatuje, že námitka špatného vedení porodu a jeho úmyslného zpoždění byly tvrzeny i ve vnitrostátních řízeních. Soudy zkoumaly toto tvrzení podrobně a na základě, mimo jiné, i zprávy ze dne 27. září 2002 sestavené skupinou lékařských expertů, odmítly tvrzení stěžovatelky jako neopodstatněné (viz § 18 a § 22 až 25 výše). Spis neobsahuje žádné údaje, které by umožnily, aby Soud došel k jinému závěru.

53. Za těchto podmínek Soud došel k závěru, že stížnost na základě článku 3 Úmluvy je neopodstatněná.

Z toho vyplývá, že toto tvrzení je zjevně neopodstatněné a musí být zamítnuto v souladu s článkem 35 odst. 3 a 4 Úmluvy.

III. K aplikaci článku 41 Úmluvy

Stěžovatelce byla přiznána náhrada nemajetkové újmy ve výši 3000 EUR a náhrada nákladů řízení ve výši 200 EUR (§ 55 – 61).

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně,

1. Prohlašuje, že stížnost týkající se údajného zásahu do stěžovatelčiny práva na soukromý život je přijatelná a ve zbylém rozsahu ji prohlašuje za nepřijatelnou;
2. Prohlašuje, že zde došlo k porušení článku 8 Úmluvy,
(...)

(zpracovali Mgr. Magdalena Šedivá, LL.M., a JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D.)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

PÁTÁ SEKCE

23. října 2014

VĚC FURCHT

(rozsudek ve věci Furcht proti Německu, stížnost č. 54648/09)

Dotčený článek Úmluvy:

článek 6 odst. 1

Odkazy na českou právní úpravu:

§ 89, 158b, 158e zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Klíčová slova:

Spravedlivý proces; Trestní vyšetřování – policejní provokace – důkaz – důvodné podezření; Postavení oběti

K policejní provokaci a k možnosti použití důkazů získaných v rámci policejní provokace

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí ESLP se vyjadřuje k policejní provokaci či navádění, a to na základě substantivního testu provokace, přičemž stanoví kritéria za účelem rozlišování policejní provokace (či navádění) porušujícího článek 6 odst. 1 Úmluvy od použití legitimních utajených technik v průběhu vyšetřování trestných činů. Při tomto rozlišování je třeba podle ESLP především zjišťovat, zda činnost agenta byla čistě pasivní. Z tohoto hlediska je třeba hodnotit důvody, pro které byla tajná operace nařízena, a chování státních orgánů, které ji prováděly, a zejména, zda existovalo objektivní podezření, že stěžovatel je zapojen do trestné činnosti, nebo zda je predisponován k páčání trestné činnosti (viz *Bannikova proti Rusku*, č. 18757/06, rozsudek ze dne 4. listopadu 2010, § 38). V této věci ESLP uzavřel, že státní orgány při prvním kontaktu neměly dobrý důvod podezřívat stěžovatele z předchozí účasti na obchodování s drogami (stěžovatel neměl žádný záznam v trestním rejstříku, byl kontaktován utajenými agenty nikoliv na základě podezření z účasti na obchodě s drogami, ale protože byl dobrým přítelem podezřelého S., a tudíž na něj bylo pohlíženo jako na prostředek k navázání kontaktu s S., přičemž nic nenasvědčovalo tomu, že měl sklon k obchodování s drogami, dokud nebyl kontaktován policií).

Zvláštní v tomto případě bylo, že ač to byli stěžovatel a S., kteří podnikli první krok z hlediska obchodování s drogami, a agenti postupovali důkladně tak, aby nenavrhlí konkrétní nezákonné obchodní transakce nebo určité typy nebo

množství drog svým protějškům, rozhodující v této věci podle ESLP bylo to, že dne 1. února 2008 stěžovatel vysvětlil tajnému agentovi P., že si nadále nepřeje účastnit se obchodování s drogami. Navzdory tomu tajný agent P. opět kontaktoval stěžovatele dne 8. února 2008 a přesvědčil ho, aby pokračoval ve zprostředkovávání prodeje drog s podezřelým S. tajným agentům. Takovým jednáním vůči stěžovateli vyšetřovací orgány zjevně opustily pasivní přístup a zapříčinily, že stěžovatel spáchal trestné činy. Proto byl ESLP nucen uzavřít, že tajná operace přesáhla pouhé pasivní vyšetřování dřívější trestní činnosti a vedla k policejní provokaci, jak je definovaná v judikatuře ESLP k článku 6 odst. 1 Úmluvy. Důkazy získané prostřednictvím policejní provokace byly dále použity v následném trestním řízení vedeném proti stěžovateli, přičemž na nich bylo založeno jeho usvědčení.

K tomu, aby bylo řízení spravedlivé ve smyslu článku 6 odst. 1 Úmluvy, musí být všechny důkazy získané v důsledku policejního navádění vyřazeny anebo musí proběhnout řízení s podobným účinkem (viz *Lagutin a ostatní proti Rusku*, č. 6228/09, 19123/09, 19678/07, 52340/08 a 7451/09, rozsudek ze dne 24. dubna 2014, § 117). Soud k tomu dále zdůraznil, že není přesvědčen o tom, že významné snížení trestu uloženého stěžovateli v důsledku policejní provokace, konstatované vnitrostátními soudy, může být považováno za řízení s obdobnými účinky jako vyloučení napadených důkazů. Z toho vyplývá, že stěžovateli nebylo poskytnuto přiměřené zadostiučnění za porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy, a proto lze stěžovatele nadále považovat za oběť porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy.

Přínosem předkládaného rozhodnutí je rozvinutí judikatury ESLP k „policejní provokaci“, která je velmi podstatná i z hlediska rozhodování českých soudů. Z české judikatury je možno poukázat na nálezy Ústavního soudu ze dne 22. 6. 2000, sp. zn. III. ÚS 597/99, ze dne 6. 6. 2006, sp. zn. III. ÚS 291/03, ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. II. ÚS 710/01, a usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2002, sp. zn. I. ÚS 591/01, ze dne 29. 1. 2003, sp. zn. I. ÚS 728/01, a ze dne 19. 7. 2012, sp. zn. III. ÚS 1797/12, dále z rozhodnutí Nejvyššího soudu např. na rozsudek ze dne 3. 5. 2000, sp. zn. 9 Tz 85/2000, usnesení ze dne 28. 8. 2002, sp. zn. 7 Tdo 461/2002, usnesení ze dne 11. 2. 2004, sp. zn. 5 Tdo 1366/2003, usnesení ze dne 20. 5. 2004, sp. zn. 6 Tdo 458/2004, usnesení ze dne 30. 6. 2004, sp. zn. 5 Tdo 716/2004, usnesení ze dne 24. 8. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1005/2005, usnesení ze dne 21. 6. 2006, sp. zn. 3 Tdo 634/2006, usnesení ze dne 14. 11. 2007, sp. zn. 7 Tdo 896/2007, rozsudek ze dne 20. 2. 2013, sp. zn. 5 Tdo 1340/2012, a zejména stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. Tpjn 301/2014, které je zcela v souladu s tímto rozhodnutím ESLP, když zejména zdůrazňuje, že „za policejní provokaci se považuje aktivní činnost policie, která směřuje k podněcování určité osoby (fyzické či právnické) ke spáchání konkrétního trestného činu s cílem získat usvědčující důkazy a vyvolat její trestní stíhání“.

a že „důkaz získaný na základě policejní provokace je absolutně neúčinný v trestním řízení vedeném proti vyprovokované osobě” (srov. č. 51/2014 Sb. rozh. tr.).

SKUTKOVÝ STAV

Okresní soud v Aachenu povolil, aby bylo trestní vyšetřování proti S. a pěti dalším osobám podezřelým z obchodování s drogami (nikoliv proti stěžovateli) prováděno policisty v utajení. Police se rozhodla navázat kontakt s S. prostřednictvím stěžovatele, jeho dobrého přítele a obchodního partnera v oblasti transakcí s nemovitostmi. Stěžovatel, který neměl záznam v rejstříku trestů, nebyl v tom čase podezřelý z jakéhokoli zapojení do obchodování s drogami. Dva policisté v utajení navázali kontakt se stěžovatelem, přičemž předstírali zájem o obchod s nemovitostmi. Stěžovatel jim nabídl několik nemovitostí, které spolu navštívili. Následně stěžovatel navázal kontakt mezi policisty v utajení a S. za účelem zorganizování pašování cigaret do zahraničí po tom, co jeden z policistů v utajení předstíral, že má k dispozici vhodné nákladní auto. S. nicméně odmítl komunikovat přímo s utajeným policistou a navrhl, aby nadále komunikovali prostřednictvím stěžovatele. Po tom, co policista v utajení sdělil stěžovateli, že riziko přichycení spojené s pašováním cigaret je příliš vysoké ve srovnání s možným ziskem, stěžovatel prozradil, že jsou schopni obchodovat i s kokainem a amfetaminem. Řekl, že nechce být zapleten do samotného obchodování s drogami a že bude pouze pobírat provizi. Policista v utajení projevil zájem o tento obchod. Posléze však stěžovatel vysvětlil policistovi v utajení, že nadále nemá zájem účastnit se tohoto obchodu. Okresní soud následně rozšířil soudní příkaz k vyšetřování i na stěžovatele. Poté policista v utajení navštívil stěžovatele a rozptýlil jeho obavy ohledně tajných agentů, jakož i strach z trestu odnětí svobody v případě odhalení. Stěžovatel tedy pokračoval ve zprostředkovávání obchodů s drogami, které kupovali agenti v utajení od S. Posléze byli stěžovatel a S. zatčeni po tom, co policistům v utajení předali drogy (§ 6 – 12).

Krajský soud v Aachenu odsoudil stěžovatele za obchodování s drogami k trestu odnětí svobody v délce pěti let. Významnou polehčující okolností při ukládání trestu byla skutečnost, že stěžovatel byl naváděn k spáchání trestného činu státním orgánem. Před zahájením utajené operace stěžovatel nebyl podezřelý z účasti na obchodování s drogami, byl pouze přítelem podezřelého. Soud však přihlédl k tomu, že stěžovatel nebyl naváděn k spáchání předmětných trestných činů. Policisté v utajení čekali, než stěžovatel otevře možnost pašování cigaret do zahraničí po neúspěšném obchodě s nemovitostmi. Policisté rovněž čekali, než stěžovatel otevře možnost obchodování s drogami po tom, co považovali pašování cigaret za příliš nebezpečné. Krajský soud zdůraznil, že stěžovatel se vzdal obchodu s drogami pro obavy z potrestání. Policisté v utajení ho však přesto kontaktovali opět a rozptýlili jeho pochybnosti. Způsob, jakým bylo organizováno utajené opatření,

tj. kontaktováním stěžovatele, jakožto osoby, která nebyla podezřelá ze spáchání trestného činu, s cílem navázat kontakt s podezřelým S., s sebou od počátku nesl riziko, že stěžovatel bude zapleten do obchodování s drogami (§ 13 – 18).

Spolkový nejvyšší soud odmítl stěžovatelovu kasační stížnost jako neopodstatněnou a Spolkový ústavní soud odmítl stěžovatelovu ústavní stížnost bez uvedení důvodů (§ 19 – 22).

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

K tvrzenému porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy

32. Stěžovatel namítal, že soudní řízení vedené vůči němu bylo nespravedlivé, protože byl usvědčen z trestných činů v souvislosti s drogami, k jejichž spáchání byl naveden tajnými policisty, a to zejména na základě důkazů získaných při tomto navádění. (...)

A. K přijatelnosti

35. Soud konstatoval, že stížnost není zjevně neopodstatněná ve smyslu článku 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy. Dále uvedl, že není nepřijatelná ani z jiných důvodů, a proto byla prohlášena za přijatelnou.

B. K odůvodněnosti

1. Zda bylo trestní řízení v rozporu s článkem 6

Hodnocení soudu

(i) Relevantní zásady

46. Soud připomněl, že přijatelnost důkazů se řídí v první řadě vnitrostátním právem a že hodnocení shromážděných důkazů náleží zásadně pouze národním soudům. Úlohou Soudu je pouze zkoumat, zda dané řízení jako celek, tedy včetně způsobu provádění důkazů, bylo spravedlivé (viz, mimo jiné, *Teixeira de Castro proti Portugalsku*, č. 25829/94, rozsudek ze dne 9. června 1998, § 34; *Ramanauskas proti Litvě*, č. 74420/01, rozsudek velkého senátu ze dne 5. února 2008, § 52).

47. Použití tajných agentů je přípustné za předpokladu, že je omezené a doprovázené zárukami (viz *Teixeira de Castro*, cit. výše, § 35 – 36; *Ramanauskas*, cit. výše, § 54). I když nárůst organizovaného zločinu nepochybně vyžaduje přijetí odpovídajících opatření, právo na spravedlivý výkon spravedlnosti zaujímá

tak důležité místo, že nemůže být obětováno účelnosti (viz *Teixeira de Castro*, cit. výše, § 36). Veřejný zájem spočívající v boji proti zločinu nemůže ospravedlnit použití důkazu získaného policejní provokací, jelikož by vystavilo obviněného riziku, že by byl od samého počátku zbaven spravedlivého procesu (viz, mimo jiné, *Teixeira de Castro*, cit. výše, § 35 – 36; *Edwards and Lewis proti Spojenému království*, č. 39647/98 a 40461/98, rozsudek velkého senátu ze dne 27. října 200č, § 46 a 48; *Vanyan proti Rusku*, č. 53203/99, rozsudek ze dne 15. prosince 2005, § 46; *Khudobin proti Rusku*, č. 59696/00, rozsudek ze dne 26. října 2006, § 133; *Ramanauskas*, cit. výše, § 54; *Bannikova proti Rusku*, č. 18757/06, rozsudek ze dne 4. listopadu 2010, § 34).

48. Je-li Soud konfrontován s námitkou policejní provokace či navádění, pokusí se zjistit, zda existovala taková provokace či navádění (substantivní test provokace; viz *Bannikova*, cit. výše, § 37). K policejní provokaci dochází, když se policisté neomezí na pouhé vyšetřování trestné činnosti čistě pasivním způsobem, ale vyvíjejí na daný subjekt takový vliv, že jej navedou k spáchání trestného činu, ke kterému by jinak nebylo došlo, za účelem zjištění trestného činu, čili získání důkazů a zahájení trestního stíhání (*Ramanauskas*, cit. výše, § 55; *Bannikova*, cit. výše, § 37; srov. též *Pyrgiotakis proti Řecku*, č. 15100/06, rozsudek ze dne 21. února 2008, § 20). Význam zákazu policejní provokace spočívá v tom, že úkolem policie je předcházet a vyšetřovat zločiny, nikoliv k nim navádět.

49. Soud vytvořil následující kritéria za účelem rozlišování policejní provokace či navádění porušujícího článek 6 odst. 1 od použití legitimních utajených technik v průběhu vyšetřování trestných činů.

50. Při zjišťování, zda činnost agenta byla čistě pasivní, Soud zkoumá důvody, pro které byla tajná operace nařízena, a chování státních orgánů, které ji prováděly. Zajímá se v této souvislosti hlavně o to, zda existovalo objektivní podezření, že stěžovatel je zapojen do trestné činnosti, nebo zda je predisponován k páchaní trestné činnosti (viz *Bannikova*, cit. výše, § 38).

51. Soud v této souvislosti zejména zjistil, že státní orgány neměly dobrý důvod podezřívát stěžovatele z předchozí účasti na obchodování s drogami, jestliže neměl žádný záznam v trestním rejstříku, nebylo proti němu zahájeno ani žádné vyšetřování a nic nenaseďovalo tomu, že měl sklon k obchodování s drogami, dokud nebyl kontaktován policií (viz *Teixeira de Castro*, cit. výše, § 38; potvrzeno v *Edwards a Lewis*, cit. výše, § 46 a 48; *Khudobin*, cit. výše, § 129; *Ramanauskas*, cit. výše, § 56; *Bannikova*, cit. výše, § 39; viz též *Pyrgiotakis*, cit. výše, § 21). V závislosti na okolnostech konkrétního případu mohou být kromě výše uvedeného za indicii dřívější trestní činnosti nebo úmyslu rovněž

považovány následující okolnosti: obeznámenost stěžovatele s cenami drog, schopnost obratem drogy zajistit (srov. *Shannon proti Spojenému království*, č. 67537/01, rozhodnutí ze dne 6. dubna 2004) a finanční zisk (viz *Khudobin*, cit. výše, § 134; *Bannikova*, cit. výše, § 42).

52. Při stanovení hranice mezi legitimní infiltrací tajným agentem a naváděním k trestnímu činu Soud dále zkoumá otázku, zda byl na stěžovatele vyvíjen nátlak k spáchání trestného činu. Upuštění od pasivního přístupu vyšetřujícími orgány se spojuje s takovým jednáním, jako je převzetí iniciativy při kontaktování stěžovatele, obnovení nabídky navzdory jejímu prvotnímu odmítnutí, neústupné naléhání, zvyšování ceny nad průměrnou nebo odvolávání se na soucit stěžovatele zmíněním abstinenčních příznaků (viz, mezi jinými, *Bannikova*, cit. výše, § 47; *Veselov a ostatní proti Rusku*, č. 23200/10, 24009/07 a 556/10, rozsudek ze dne 2. října 2012, § 92).

53. Soud při aplikaci výše uvedených kritérií ukládá důkazní břemeno státním orgánům. (...) Soud v této spojitosti zdůraznil potřebu jasného a předvídatelného řízení schvalujícího vyšetřovací opatření, jakož i potřebu řádného dohledu. Soudní dohled považuje za nejvhodnější způsob v případě tajných operací (viz *Bannikova*, cit. výše, § 49 a 50; srov. též *Edwards a Lewis*, cit. výše, § 46 a 48).

(ii) Aplikace těchto zásad na projednávanou věc

54. Soud je povolán posoudit, zda stěžovatel spáchal trestné činy týkající se drog, z nichž byl obviněn, v důsledku policejní provokace porušující článek 6 odst. 1 (substantivní test provokace). Bylo by tomu tak, pokud by policisté v utajení nevyšetřovali aktivity stěžovatele čistě pasivním způsobem, ale vyvíjeli by na něj takový vliv, že by jej navedli k spáchání trestných činů týkajících se drog, které by jinak nespáchal.

55. S ohledem na kritéria stanovená v judikatuře Soudu za účelem odlišení policejní provokace od legitimních utajovaných technik (viz § 49 až 53 výše), Soud poznamenal, že v době, kdy byl stěžovatel poprvé kontaktován tajnými agenty v listopadu 2007, neexistovalo objektivní podezření, že byl zapojen do obchodu s drogami. Okresní soud v Aachenu schválil trestní vyšetřování utajovanými policisty pouze proti S. a pěti dalším osobám mimo stěžovatele. V té době nebylo proti stěžovateli zahájeno trestní vyšetřování. Stěžovatel, který neměl žádný záznam v trestním rejstříku, byl kontaktován utajenými agenty nikoliv na základě podezření z účasti na obchodě s drogami, ale protože byl dobrým přítelem podezřelého S., a tudíž na něj bylo pohlíženo jako na prostředek k navázání kontaktu s S.

56. K argumentu vlády, že stěžovatel měl sklon k páčání trestných činů, neboť sám otevřel možnost doručení drog, navrhl množství drog k doručení, popsal se jako součást skupiny s S. a byl schopen zahájit obchody s drogami rychle prostřednictvím svého kontaktu s S., Soud uvádí následující. Okamžikem relevantním pro posouzení, zda existovalo objektivní podezření, že osoba měla sklon spáchat trestní čin, je okamžik, kdy byla osoba (poprvé) kontaktována policií (viz § 51 výše). Jak bylo uvedeno, když utajení agenti zahájili jednání a schůzky se stěžovatelem v listopadu 2007, vyšetřovací orgány, jak bylo jasně uvedeno v rozsudku Krajského soudu v Aachenu, nepovažovali stěžovatele za osobu se sklonem k obchodování s drogami. Není tudíž relevantní, že pověření Okresního soudu v Aachenu rozšiřující rozsah vyšetřování i na stěžovatele bylo založeno na předpokladu takového sklonu, a to tím spíše, že stěžovatel již tehdy vysvětlil, že nemá zájem na žádném jiném obchodě, než na provozování své restaurace. Podle stěžovatele nebyla tato důležitá informace státním zástupcem sdělena Okresnímu soudu v Aachenu. Za těchto okolností skutečnosti přednesené vládou neprokázaly, že stěžovatel měl sklon k obchodování s drogami.

57. Soud dále posuzoval, zda byl na stěžovatele vyvíjen tajnými agenty nátlak k spáchatí trestných činů, z nichž byl obviněn. V této souvislosti poznamenal, že krajský soud s ohledem na zprávy vyhotovené agenty během celé utajené operace a na podání stěžovatele uzavřel, že agenti postupovali důkladně tak, aby nenavrhli konkrétní nezákonné obchodní transakce nebo určité typy nebo množství drog svým protějškům, a že to byli stěžovatel a S., kdo podnikli první krok. V té souvislosti je relevantní, jak zdůraznila vláda, že stěžovatel otevřel možnost zajistit prodej drog (podezřelým) S., třebaže to bylo v souvislostech důkladně připravených tajnými agenty a zacílenými na prodej drog ze strany S.

58. Nicméně Soudu nezbyvá než poznamenat, že dne 1. února 2008 stěžovatel vysvětlil tajnému agentovi P., že si nadále nepřeje účastnit se obchodování s drogami. Navzdory tomu tajný agent P. opět kontaktoval stěžovatele dne 8. února 2008 a přesvědčil ho, aby pokračoval ve zprostředkovávání prodeje drog (podezřelým) S. tajným agentům. Takovým jednáním vůči stěžovateli vyšetřovací orgány zjevně opustily pasivní přístup a zapříčinily, že stěžovatel spáchal trestné činy. Státní orgány opětovně kontaktovaly stěžovatele za účelem umožnění obchodu s drogami, což vedlo k zahájení trestního řízení jak proti stěžovateli, proti kterému byl soudní příkaz schvalující použití utajených agentů získán dne 7. února 2008, tak proti S., se kterým státní orgány mohly komunikovat pouze prostřednictvím stěžovatele.

59. Ve světle výše uvedených úvah Soud uzavřel, že tajná operace přesáhla pouhé pasivní vyšetřování dřívější trestní činnosti a vedla k policejní provokaci,

jak je definovaná v judikatuře Soudu k článku 6 odst. 1 Úmluvy. Důkazy získané prostřednictvím policejní provokace byly dále použity v následném trestním řízení vedeném proti stěžovateli.

2. Zda stěžovatel ztratil postavení oběti

Hodnocení Soudu

(i) Relevantní zásady

62. Soud předně připomněl, že náhrada jakéhokoliv porušení Úmluvy spadá do působnosti národních orgánů (viz, mimo jiné, *Siliadin proti Francii*, č. 73316/01, rozsudek ze dne 26. července 2007, § 61; *Scordino proti Itálii* (č. 1), č. 36813/97, rozsudek velkého senátu ze dne 29. března 2006, § 179). Rozhodnutí nebo opatření příznivě vůči stěžovateli v zásadě nepostačuje k tomu, aby ho zbavilo postavení „oběti“ pro účely článku 34 Úmluvy, ledaže vnitrostátní orgány takové porušení ať již výslovně nebo implicitně uznaly a poté za toto porušení poskytly náhradu (viz, mimo jiných, *Eckle proti Německu*, rozsudek ze dne 15. července 1982, 51; *Dalban proti Rumunsku*, č. 28114/95, rozsudek velkého senátu ze dne 28. září 1999, § 45; *Gäfgen proti Německu*, č. 22978/05, rozsudek velkého senátu ze dne 1. června 2010, § 115). (...)

64. Veřejný zájem na boji proti závažným trestným činům jako obchodování s drogami nemůže ospravedlnit použití důkazů získaných v důsledku policejního navádění (viz judikatura citovaná v § 47). K tomu, aby bylo řízení spravedlivé ve smyslu článku 6 odst. 1 Úmluvy, musí být všechny důkazy získané v důsledku policejního navádění vyřazeny anebo musí proběhnout řízení s podobným účinkem (viz *Lagutin a ostatní proti Rusku*, č. 6228/09, 19123/09, 19678/07, 52340/08 a 7451/09, rozsudek ze dne 24. dubna 2014, § 117).

(ii) Aplikace těchto zásad na projednávanou věc

65. Při posouzení, zda národní soudy výslovně nebo implicitně uznaly porušení článku 6 odst. 1, Soud konstatoval, že krajský soud ve svém odsuzujícím rozsudku podrobně zjistil okolnosti tajné operace a že stěžovatel byl sváděn (*verleitet*) k spáchání trestných činů, ale nebyl k nim naváděn (*angestiftet*). (...) Krajský soud zejména zdůraznil neexistenci podezření o účasti stěžovatele na obchodování s drogami před zahájením tajné operace a skutečnost, že orgány, navzdory jejich jinak opatrnému přístupu, opětovně kontaktovaly stěžovatele a rozptýlily jeho obavy a strach po tom, co se stěžovatel odmítl jakoukoliv účast na transakci s drogami.

66. Soud nicméně zjistil, že krajský soud neměl v úmyslu uznat, že došlo k přehnanému policejnímu navádění ve smyslu judikatury Soudu. Krajský soud neodkázal na článek 6 odst. 1 Úmluvy, na odpovídající ústavní práva, ani na ustálenou judikaturu Spolkového nejvyššího soudu k přehnané policejní provokaci, která by byla v souladu s odůvodněním krajského soudu. Soud nicméně ponechal otevřenou otázku, zda krajský soud uznal porušení článku 6 odst. 1.

67. I za předpokladu, že by krajský soud uznal porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy, Soud musí dále posoudit, zda tento soud poskytl dostatečné zadostiučinění za porušení Úmluvy.

Krajský soud výslovně uvedl, že obzvláště závažným faktorem snižujícím trest byla skutečnost, že stěžovatel byl k spáchání trestných činů naveden státním orgánem.

68. Při posouzení, zda významné snížení trestů může být považováno za poskytnutí přiměřeného zadostiučinění stěžovateli za porušení článku 6 odst. 1, Soud zjistil následující. Podle ustálené judikatury článek 6 odst. 1 Úmluvy nepovoluje použití důkazů získaných v důsledku policejní provokace. K tomu, aby bylo řízení spravedlivé ve smyslu tohoto ustanovení, musí být vyřazeny všechny důkazy získané v důsledku policejní provokace, anebo musí proběhnout řízení s podobnými důsledky (viz § 47 a 64 výše). Z judikatury vyplývá, že jakékoliv opatření nevyřazující takové důkazy ze soudního řízení nebo nevedoucí k podobným důsledkům musí být rovněž považováno za nedostatečné, co se týče poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za porušení článku 6 odst. 1.

69. Soud poznamenal, že v projednávané věci byly důkazy získané prostřednictvím policejní provokace použity v soudním řízení proti stěžovateli, přičemž na nich bylo založeno jeho usvědčení. Navíc s ohledem na důležitost tohoto materiálu při usvědčení stěžovatele Soud není přesvědčen ani o tom, že významné snížení trestu uloženého stěžovateli může být považováno za řízení s obdobnými účinky jako vyloučení napadených důkazů. Z toho vyplývá, že stěžovateli nebylo poskytnuto přiměřené zadostiučinění za porušení článku 6 odst. 1.

70. Soud dodal, že navzdory hodnověrnosti toho, že trest uložený stěžovateli za obchodování s drogami byl významně snížen v důsledku policejní provokace, toto snížení nebylo v rozsudku přesně stanoveno, a tudíž nebylo zjevně měřitelné.

71. S ohledem na výše uvedené lze stěžovatele nadále považovat za oběť porušení článku 6 odst. 1.

3. Závěr

72. Proto tedy došlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy. (...)

K aplikaci článku 41 Úmluvy

Stěžovateli byla přiznána náhrada nemajetkové újmy ve výši 8000 EUR (§ 73 – 79).

VÝROK

Z těchto důvodů Soud

1. Jednomyslně konstatuje, že stížnost je přijatelná, pokud jde o stížnost stěžovatele na tvrzenou nespravedlnost trestního řízení vedeného proti němu;

2. Rozhoduje, že došlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy;

3. Rozhoduje

(a) že žalovaný stát má zaplatit stěžovateli ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek nabude právní moci podle článku 44 odst. 2 Úmluvy, následující částky:

(i) 8000 EUR (osm tisíc euro) a případnou částku daně, která může být splatná, jakožto náhradu nemajetkové újmy;

(ii) 8500 EUR (osm tisíc pět set euro) a k tomu jakoukoliv daň, která může být stěžovateli účtována, jakožto náhradu nákladů a výdajů;

(b) že od uplynutí výše uvedené lhůty tří měsíců až do zaplacení bude stanovená částka navyšována o prostý úrok se sazbou rovnající se sazbě marginální zápůjční facility Evropské centrální banky platné v tomto období, zvýšené o tři procentní body;

4. Odmítá ve zbytku návrh na přiznání spravedlivého zadostiučinění.

(zpracovali Prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D., a Mgr. Ing. Lucia Hudcová)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
DRUHÁ SEKCE
28. října 2014
VĚC PELTEREAU-VILLENEUVE
(rozsudek ve věci Peltereau-Villeneuve proti Švýcarsku,
stížnost č. 60101/09)

Dotčený článek Úmluvy:

článek 6 odst. 2

Odkazy na českou právní úpravu:

článek 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod,

§ 2 odst. 2, § 11 odst. 1 písm. b), § 134 odst. 2, § 172 odst. 1 písm. d), § 188 odst. 1 písm. c), § 223 odst. 1, § 257 odst. 1 písm. c) trestního řádu

Klíčová slova:

Spravedlivý proces – presumpce nevinny

K presumpci nevinny v odůvodnění usnesení o zastavení trestního stíhání

Autorský komentář:

Princip presumpce nevinny patří ke stěžejním složkám práva na spravedlivý proces. Ve vnitrostátním právu je výslovně upraven v článku 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a v podstatě obsahově stejně je vyjádřen též v rámci základních zásad trestního řízení (§ 2 odst. 2 trestního řádu). Učinit závěr o vině obviněného přísluší pouze trestnímu soudu v odsuzujícím rozsudku. Pokud však soudem nebylo pravomocně rozhodnuto o vině obviněného předmětným trestným činem, pak orgány činné v trestním řízení (tj. policejní orgány, státní zástupce a soudy) nemohou osobu, vůči níž se vede trestní řízení, označovat za vinného ze spáchání tohoto trestného činu. Proto je v rozporu s principem presumpce nevinny, pokud například v odůvodnění usnesení státního zástupce (popřípadě v usnesení soudu) o zastavení trestního stíhání obviněného z důvodu promlčení trestní odpovědnosti (§ 34 trestního zákoníku, § 11 odst. 1 písm. b/ trestního řádu) je jednoznačně vyjádřen názor, že obviněný spáchal předmětný trestný čin, ale že jej za něj nelze trestně stíhat jen s ohledem na uplynutí promlčecí doby. Soud dále zdůraznil, že z hlediska respektování principu presumpce nevinny je zásadní rozdíl mezi tvrzením, že někdo je pouze podezřelý ze spáchání trestného činu, a jednoznačným prohlášením (např. v odůvodnění výše zmiňovaného rozhodnutí), že dotyčná osoba spáchala tento trestný čin, aniž by přitom za něj byla soudem pravomocně odsouzena.

SKUTKOVÝ STAV

Dne 21. ledna 2008 informoval příslušný zástupce lausannské, fribourgské a ženevské diecéze generálního prokurátora, že vůči stěžovateli, který působil jako farář, bylo zahájeno kanonické šetření z důvodu podezření ze sexuálního zneužití a že byl stěžovatel suspendován ze své funkce. Generální prokurátor následně zahájil vůči stěžovateli trestní stíhání pro sexuální nátlak, znásilnění a činy sexuálního charakteru. Během výslechu bez přítomnosti advokáta stěžovatel přiznal spáchání vytykaných činů, ale po dvou dnech uvedené přiznání odvolal.

Usnesením z 25. září 2008 generální prokurátor trestní stíhání zastavil. Ačkoliv byl generální prokurátor názoru, že stěžovatel spáchal vytykané trestné činy vůči nejméně dvěma osobám, vzhledem k faktu, že dané skutky se odehrály v letech 1991 a 1992, bylo trestní stíhání promlčeno. V odůvodnění usnesení generální prokurátor uvedl:

„S ohledem na výše uvedené musí být považováno za prokázané, že [stěžovatel] zneužil tíseň minimálně u osob [oběť č. 1] a [oběť č. 2] (...)“

„Z uvedeného vyplývá, že zřetelně existoval vztah podřízenosti a závislosti, kterého[stěžovatel] hanebným způsobem zneužil ke spáchání činů popsaných oběťmi.“

„Z důvodu promlčení nelze vést trestní stíhání, přestože skutkové okolnosti vedou ke zjištění, že na obětech byl spáchán trestný čin.“

Po vydání usnesení se v tisku objevila informace, že stěžovatel se přiznal ke spáchání trestných činů, za které byl stíhán. Stěžovatel následně usiloval o změnu odůvodnění usnesení, tak, aby obsahovalo pouze informaci, že vytykané činy jsou již promlčeny. Příslušný ženevský soud nicméně jeho podání odmítl jako nepřípustné, když krom jiného uvedl, že stěžovatel není oprávněn dávat generálnímu prokurátoru pokyny ohledně odůvodnění usnesení o zastavení trestního stíhání. Stejně tak Spolkový soud odmítl stěžovatelův opravný prostředek, s tím, že napadené rozhodnutí neobsahuje nic nad rámec nezbytného odůvodnění usnesení.

Dne 4. února 2011 byl stěžovatel zbaven klerického stavu. Toto rozhodnutí bylo zrušeno 13. prosince 2012 dekretem kongregace, ke které stěžovatel náležel. Dne 13. března 2013 smírčí soud uložil ženevské římsko-katolické církvi uhradit stěžovateli náhradu majetkové újmy ve výši jednoho švýcarského franku.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K tvrzenému porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy

19. Stěžovatel tvrdí, že formulace použité generálním prokurátorem v usnesení o zastavení trestního stíhání a následující soudní rozhodnutí porušily princip

presumpce nevinoty. Stěžovatel argumentuje čl. 6 odst. 2, jehož příslušné pasáže jsou formulovány takto:

„2. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.“

A. K přípustnosti

20. Vláda tvrdí, že stěžovatel již nemůže být považován za „oběť“ z důvodu vyhlášení promlčení trestního stíhání. Vláda uvádí, že přiznáním se ke spáchání činů, které mu byly vytýkány, se stěžovatel ostatně vzdal ochrany své pověsti.

21. Stěžovatel toto tvrzení odmítá.

22. Soud poznamenává, že vláda nedokáže přijatelně prokázat, čím zastavení trestního stíhání zbavilo stěžovatele postavení oběti, když právě usnesení o zastavení trestního stíhání stojí na počátku vytýkaného porušení.

23. Co se týče eventuálních následků doznání se, Soud poznamenává, že toto bylo vysloveno bez přítomnosti advokáta, že stěžovatel odvolal své vyjádření o dva dny později po svém výslechu (*Imbrioscia proti Švýcarsku*, č. 13972/88, rozsudek ze dne 24. listopadu 1993; *John Murray proti Spojenému království*, č. 18731/91, rozsudek ze dne 8. února 1996; *Brennan proti Spojenému království*, č. 39846/98, rozsudek ze dne 16. října 2001, § 45; *Salduz proti Turecku*, č. 36391/02, rozsudek velkého senátu ze dne 27. listopadu 2008, § 55) a že pouze příslušný soud byl oprávněn z něj vyvodit vinu stěžovatele. Za těchto okolností nelze dospět k závěru o jakýchkoli důsledcích pro stěžovatelovo postavení oběti.

24. Námitku vlády (...) je proto třeba odmítnout.

2. Hodnocení soudu

30. Soud připomíná, že presumpce nevinoty, zakotvená v odstavci 2 článku 6, náleží mezi prvky spravedlivého trestního řízení požadované odstavcem 1 (*Deweer proti Belgii*, č. 6903/75, rozsudek ze dne 27. února 1980, § 56; *Minelli proti Švýcarsku*, č. 8660/79, rozsudek ze dne 25. března 1983, § 27).

31. Presumpce nevinoty je porušena, pokud vyjádření státních orgánů týkající se obviněného odráží názor, že je vinen, ještě před tím, než byla vina prokázána zákonným způsobem (srov. zejména *Alenet de Ribemont proti Francii*, č. 15175/89, rozsudek ze dne 10. února 1995, § 35 a 36; *Daktaras proti Litvě*, č. 42095/98, rozsudek ze dne 10. října 2000, § 41 a 42; *Mouillet proti*

Francii, č. 27521/04, usnesení ze dne 13. září 2007). V případě neexistence formálního konstatování viny postačí existence určité úvahy, naznačující, že daný veřejný činitel pohlíží na danou osobu jako na vinnou (*Daktaras*, cit. výše, § 41). Porušení presumpce neviny nemusí vzejít pouze od soudce či soudu, ale i jiných státních orgánů, včetně prokurátorů (*Allenet de Ribemont proti Francii*, č. 15175/89, výklad rozsudku ze dne 7. srpna 1996, § 36; *Daktaras proti Litvě*, cit. výše, § 42).

Jakmile je trestní řízení skončeno, je zároveň ohrožena pověst dané osoby a způsob, jakým je vnímána veřejností (*Allen proti Spojenému království*, č. 25424/09, rozsudek velkého senátu ze dne 12. července 2013).

32. Soud navíc připomíná, že je nutné rozlišovat mezi rozhodnutími odrážející názor, že daná osoba je vinná, a těmi, která se omezují na popis stavu podezření. Prvně zmíněná porušují presumpci neviny, zatímco rozhodnutí omezující se na popis stavu podezření byla opakovaně shledána jako vyhovující povaze článku 6 Úmluvy (*Marziano proti Itálii*, č. 45313/99, rozsudek ze dne 28. listopadu 2002, § 31). Existuje vskutku zásadní rozdíl mezi tvrzením, že někdo je pouze podezřelý ze spáchání trestného činu, a jednoznačným prohlášením soudu, že dotyčná osoba spáchala příslušný trestný čin, aniž by přitom byla pravomocně odsouzena (*Matijaševi proti Srbsku*, č. 23037/04, rozsudek ze dne 19. září 2006, § 48).

33. Soud proto musí určit, zda ukončení trestního řízení v dané věci zpochybňuje nevinu stěžovatele, i když nebyl odsouzen (*Virabyan proti Arménii*, č. 40094/05, rozsudek ze dne 2. října 2012, § 187).

34. V dané věci bylo trestní stíhání vůči stěžovateli generálním prokurátorem zastaveno z důvodu promlčení trestního stíhání. Je pravdou, jak zdůrazňuje vláda, že kvalifikace vytýkaných skutků byla nutná s ohledem na určení příslušných trestů a z nich vyplývající délky promlčení. Soud nicméně poznamenává, že aplikace § 116 odst. 1 CPP/GE (trestního řádu) nepředpokládá ani nevyžaduje jistotu, že byl trestný čin spáchán (srov. naproti tomu *Virabyan*, cit. výše, § 191).

35. Posouzení způsobu, jakým bylo usnesení z 25. září 2008 naformulováno, nezanechává nicméně pochyby ohledně názoru generálního prokurátora na vinu stěžovatele. Zejména po zjištění skutkových okolností a po posouzení podmínek zakládajících trestný čin generální prokurátor shledal, že „z důvodu promlčení nelze vést trestní stíhání, přestože skutkové okolnosti vedou ke zjištění, že na obětech byl spáchán trestný čin“. K tomuto konstatování bylo navíc připojeno další nadbytečné vyjádření. Tak je tomu v případě „hanebného

způsobu“, kterým měl stěžovatel spáchat daný trestný čin „nejméně“ na dvou domnělých obětech. Proto není pochyb o tom, že usnesení z 25. září 2008 vyjadřuje názor generálního prokurátora na vinu stěžovatele a neomezuje se na popis stavu podezření. I když byla kvalifikace předmětných činů nezbytná, příslušné předpisy neukládaly generálnímu prokurátorovi ztotožňovat je se skutečností. Generálnímu prokurátoru příslušelo pouze zvolit takovou formulaci, která by se omezovala na popis stavu podezření ve vztahu k vině stěžovatele.

36. Senát Federálního soudu zamítl opravné prostředky stěžovatele, aniž by vyslovil nesouhlas s předmětným usnesením. Ačkoliv analyzoval doslovné znění rozhodnutí generálního prokurátora, Federální soud dospěl k závěru, že usnesení neobsahovalo „nic nad rámec nezbytného k odůvodnění zastavení trestního stíhání“.

37. Obsah usnesení z 25. září 2008 byl navíc převzat tiskem a hrál významnou úlohu v kanonickém řízení. Má-li veřejnost zájem být informována, takový zájem nevyžadoval rozšíření jakéhokoli názoru ohledně viny stěžovatele. Není proto pochyb, že pověst stěžovatele byla vážně narušena skutečností, že usnesení o zastavení trestního stíhání bylo zpřístupněno veřejnosti (*Allen*, cit. výše, § 94).

38. Tyto skutečnosti postačují Soudu k závěru, že odůvodnění usnesení o zastavení trestního stíhání z 25. září 2008, potvrzeného obžalovacím senátem Federálního soudu, porušilo princip presumpce nevinny.

39. Došlo tedy k porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy.

II. K aplikaci článku 41 Úmluvy

A. Újma

41. Stěžovatel požaduje 141 349,60 švýcarských franků (zhruba 115 898,33 EUR) z titulu náhrady majetkové újmy, kterou utrpěl. Tato částka představuje mzdu, kterou měl pobírat od října 2008, poté co generální prokurátor vydal usnesení o zastavení trestního stíhání, a červnem 2013, kdy mohl znovu zvažovat profesní začlenění.

42. Stejně tak požaduje 20 000 švýcarských franků (zhruba 16 393,44 EUR) z titulu náhrady nemajetkové újmy, utrpěné z důvodu, že obsah usnesení z 25. září 2008 způsobil zhoršení jeho zdraví, tím, že vedlo ke stavu chronického psychického a fyzického vyčerpání.

43. Podle vlády neexistuje vztah kauzality mezi údajným porušením a tvrzenou majetkovou a nemajetkovou újmou, vláda proto navrhuje Soudu, aby žádost stěžovatele učiněnou z tohoto titulu zamítl.

44. Soud uvádí, že propuštění stěžovatele předcházelo usnesení z 25. září 2008 a že kanonické řízení je odvozené z rozhodnutí kongregace, které byl stěžovatel podřízen, tedy z nezávislého kanonického rozhodnutí. Z tohoto důvodu, a navzdory faktu, že některé úkony v rámci kanonického řízení obsahovaly odkazy na usnesení, Soud nespatřuje příčinnou souvislost mezi konstatovaným porušením a domnělou majetkovou újmou, a tuto žádost zamítá. Naproti tomu Soud stěžovateli přiznává 12 000 EUR z titulu náhrady nemajetkové újmy.

B. Náklady

45. Stěžovatel dále požaduje 49 000 švýcarských franků (zhruba 40 204,72 EUR) z titulu náhrady výdajů vynaložených v rámci řízení u vnitrostátních soudů a před Soudem. (...).

47. (...) V dané věci s ohledem na dokumenty, které má Soud k dispozici a s ohledem na svou judikaturu, Soud považuje za přiměřenou částku 15 000 EUR z titulu náhrady výdajů a přiznává ji stěžovateli.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. Prohlašuje stížnost za přijatelnou;
2. Rozhoduje, že došlo k porušení článku 6 odst. 2 Úmluvy;
3. Rozhoduje,
 - a) že žalovaný stát má zaplatit stěžovateli ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek nabude právní moci podle článku 44 odst. 2 Úmluvy, následující částky (...):
 - i) 12 000 EUR (dvanáct tisíc eur) a případnou částku daně, z titulu nemajetkové újmy;
 - ii) 15 000 EUR (patnáct tisíc eur) a případnou částku daně, z titulu náhrady výdajů;
 - b) že od uplynutí výše uvedené lhůty tří měsíců až do zaplacení bude stanovená částka navyšována o prostý úrok se sazbou rovnající se sazbě marginální zápůjční facility Evropské centrální banky platné v tomto období, zvýšené o tři procentní body;
4. Odmítá ve zbytku návrh na přiznání spravedlivého zadostiučinění.

(zpracovali JUDr. Antonín Drašík a Mgr. Ing. Libor Havelka)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
DRUHÁ SEKCE
25. listopadu 2014
VĚC VASILESCU
(rozsudek ve věci Vasilescu proti Belgii, stížnost č. 64682/12)

Dotčený článek Úmluvy:
článek 3

Odkazy na českou právní úpravu:
§ 9 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů,
§ 16 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby,
§ 17, § 26 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody,
§ 14, § 15, § 62a vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

Klíčová slova:
Nelidské zacházení – ponižující zacházení – podmínky ve věznicích – hygienické podmínky – přeplněnost – obecná opatření.

Strukturální nedostatky týkající se podmínek ve věznicích

Autorský komentář:
Nejvyšší soud dosud neměl možnost vyjádřit se k podmínkám, kterým jsou vystaveny osoby ve vazbě a výkonu trestu odnětí svobody z hlediska jejich životního prostoru a vybavení cely, jak jsou obecně zakotveny výše uvedenými právními předpisy, a k tomu, zda v konkrétním případě došlo, ať již při respektování či nerespektování daných podmínek, k porušení některého základního práva osoby omezené na svobodě.

Stejně tak neměl Nejvyšší soud možnost vyjádřit se k efektivitě dostupných prostředků nápravy, mezi které patří především stížnost proti rozhodnutí Vězeňské služby (§ 23 odst. 7 zákona o výkonu vazby, § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody), správní žaloba proti nezákonnému zásahu, podnět k výkonu dozoru ze strany státního zastupitelství podle § 78 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

K oběma uvedeným otázkám se předkládané rozhodnutí vyjadřuje, když zároveň shrnuje dosavadní judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, která se jich týká.

(JUDr. Pavel Simon)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel, rumunský občan pan Vasilescu, byl dne 10. října 2011 vzat do vazby ve věznici v Antverpách. Dle svých tvrzení musel spát na matraci položené na zemi, v cele o výměře 8 m², kterou sdílel s dalšími dvěma vězni, jež v cele kouřili a užívali drogy. Dne 23. listopadu 2011 byl přemístěn do věznice v Merksplas. Devět týdnů byl umístěn v tzv. pavilonu „cel“, v cele, ve které nebyla tekoucí voda ani toaleta, s dalším spoluvězněm, opět kuřákem. V lednu 2012 byl přemístěn do pavilonu „A“, kde sdílel celu o výměře 16 m² s dalšími třemi kuřáky. Jeho žádost o umístění do nekuřácké cely byla správou věznice údajně zamítnuta s odůvodněním, že stěžovatel „není v hotelu“. Až do 19. září 2012 byla dle stěžovatelových tvrzení jeho cela osvětlena neonovým světlem, a to od 6:30 do 22:00 (§ 5 – 20).

Stěžovatel v průběhu zbavení svobody opakovaně požádal o podmíněně propuštění, které soud zamítl poprvé v listopadu 2011 a následně i v dubnu 2012. Stěžovatel byl na svobodu propuštěn v říjnu 2012 a byl navrácen do Rumunska (§ 21 – 25).

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K tvrzenému porušení článku 3 Úmluvy (materiální podmínky zbavení svobody)

A. K přípustnosti

58. Vláda namítá nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy ze strany stěžovatele a požaduje ve smyslu článku 35 odst. 1 Úmluvy prohlášení nepřijatelnosti stížnosti. Tvrdí, že stěžovatel měl k dispozici účinné prostředky nápravy, prostřednictvím kterých se mohl proti podmínkám ve věznici bránit, ty však nevyužil.

3. Hodnocení Soudu

a) Použitelné zásady

68. Ve vztahu k posouzení účinnosti prostředku nápravy proti špatným podmínkám výkonu zbavení svobody měl již Soud příležitost určit (*Torreggiani a ostatní*, č. 43517/09, 46882/09, 55400/09, 57875/09, 61535/09, 35315/10 a 37818/10, rozsudek ze dne 8. ledna 2013), že:

„50. [...] rozhodující otázkou je, zda může dotčená osoba od vnitrostátních soudů získat přímou a adekvátní náhradu, nikoliv pouze nepřímou ochra-

nu svých práv zaručených článkem 3 Úmluvy (viz, kromě dalších, *Mandić a Jović proti Slovinsku*, č. 5774/10 a 5985/10, rozsudek ze dne 20. října 2011, § 107). Opravný prostředek směřující výhradně na náhradu škody nelze ve vztahu k námitkám na podmínky internace nebo detence v rozporu s článkem 3 považovat za dostatečný, pokud nemá «preventivní» účinek v tom ohledu, že nemůže zabránit pokračování tvrzeného porušení nebo umožnit osobě zbavené svobody zajištění lepších materiálních podmínek zbavení svobody (*Cenbauer proti Chorvatsku*, č. 73786/01, rozhodnutí ze dne 5. února 2004; *Norbert Sikorski proti Polsku*, č. 17599/05, rozsudek ze dne 22. října 2009, § 116; *Mandić a Jović*, cit. výše, § 116; *Parascineti proti Rumunsku*, č. 32060/05, rozsudek ze dne 13. března 2012, § 38). V tomto smyslu musí v rámci systému ochrany práv dle článku 3 Úmluvy koexistovat preventivní i kompenzační prostředky nápravy (*Ananyev a ostatní proti Rusku*, č. 42525/07 a 60800/08, rozsudek ze dne 10. ledna 2012, § 38).“

b) Použití v předmětném případě

i. Podání k soudci rozhodujícímu o předběžném opatření

71. – 74. (...) Soud se domnívá, že tento opravný prostředek se zdá být teoreticky adekvátní pro okamžitou nápravu situace, která je v rozporu se subjektivními právy zadržené osoby. Z judikatury předložené vládou plyne, že civilní soudce rozhodující o předběžném opatření může na základě § 584 občanského soudního řádu nařídit, aby bylo učiněno individuální opatření za účelem ukončení situace, která je v rozporu se subjektivními právy zadržené osoby. S ohledem na to Soud zdůrazňuje, že v projednávaném případě se stěžovatelovy námitky netýkaly individuálních opatření uvnitř věznice (jako disciplinární sankce, transfery nebo jiná bezpečnostní opatření), ale směřovaly na materiální podmínky zbavení svobody. (...) Soud uvádí, že vláda nepředložila žádný příklad soudního rozhodnutí týkajícího se žádosti o zlepšení nebo změnu materiálních podmínek zbavení svobody, jako kupříkladu žádosti o transfer do méně obsazeného zařízení nebo do vhodné cely (ve stejném smyslu viz *Orchowski proti Polsku*, č. 17885/04, rozsudek ze dne 22. října 2009, § 108). Soud navíc konstatuje, že problémy plynoucí z přeplněnosti věznic v Belgii, stejně jako problémy s hygienou a zařízením prostor, mají zjevně strukturální charakter a netýkají se pouze osobní situace stěžovatele (...).

Soud se tedy domnívá, že s ohledem na stávající stav belgického vězeňství a judikatury belgických soudů, tak, jak ji představila vláda, nepředstavuje žádost o předběžné opatření ve smyslu § 584 občanského soudního řádu pro uvězněnou osobu, jež rozporuje materiální podmínky zbavení svobody, účinný prostředek nápravy. (...)

ii. Opravný prostředek dle § 1382 občanského zákoníku

75. Vláda dále tvrdila, že stěžovatel mohl podat žádost na náhradu škody dle § 1382 občanského zákoníku.

Soud však uvádí, že tento prostředek nápravy neumožnil žádnou změnu cely nebo okamžité a konkrétní zlepšení životních podmínek stěžovatele. Příznivé rozhodnutí soudů by stěžovateli pouze umožnilo získat finanční odškodnění za utrpenou újmu způsobenou pochybením vězeňských orgánů (...). Soud uzavírá, že žaloba na náhradu škody nenaplnuje podmínky vyžadované pro shledání opravného prostředku účinným (*Torreggiani a ostatní*, cit. výše, § 50). (...)

76. – 77. Za účinné prostředky nápravy Soud neoznačuje ani žádost o finanční pomoc ze strany veřejného centra sociální pomoci, ani podání k dohledové komise, jejíž kompetence jsou limitované, neboť nemůže uložit povinnost přijmout individuální opatření za cílem zlepšení podmínek zbavení svobody.

79. – 80. Soud se tedy domnívá, že tato část stížnosti nemůže být odmítnuta pro nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy. (...) Soudu nezbyvá než prohlásit stížnost přijatelnou.

B. K věci samé

3. Hodnocení Soudu

a) Použitelné zásady

88. V rozsudku ve věci *Torreggiani a ostatní* (cit. výše) Soud připomněl zásady, které plynou z jeho judikatury týkající se podmínek zbavení svobody z pohledu článku 3 Úmluvy. Vyjádřil se následujícím způsobem:

„65. Soud konstatuje, že zbavení svobody s sebou obvykle nese pro vězně určité nepříjemnosti. Připomíná nicméně, že zbavením svobody vězen neztrácí ochranu práv zaručených Úmluvou. Osoba zbavená svobody může naopak v určitých případech využít zvýšenou ochranu z důvodu její zranitelné situace a z důvodu, že je plně pod odpovědností státu. Článek 3 v tomto kontextu orgánům ukládá pozitivní povinnost spočívající v zajištění toho, aby byl každý vězeň držen v podmínkách slučitelných s respektováním jeho lidské důstojnosti, aby způsob výkonu opatření neuváděl dotčeného do tísně nebo nevystavoval zkoušce takové intenzity, která překračuje nevyhnutelnou míru utrpení spojeného se zbavením svobody, a aby bylo s ohledem na praktické požadavky v přiměřené míře zajištěno zdraví a blaho vězně (*Kudła proti Polsku*, č. 30210/96, rozsudek velkého senátu ze dne 26. října 2000, § 94; *Norbert Sikorski proti Polsku*, č. 17599/05, rozsudek ze dne 22. října 2009, § 131).

66. Ve vztahu k podmínkám zbavení svobody soud zohlednil jeho celkové dopady, jako i specifické námitky (*Dougoz proti Řecku*, č. 40907/98, rozsudek ze dne 6. března 2001).

Důležitým faktorem pro posouzení je zejména čas, po který byl jednotlivec v daných podmínkách držen (*Alver proti Estonsku*, č. 64812/01, rozsudek ze dne 8. listopadu 2005).

67. Pokud přeplněnost věznic dosáhne určité úrovně, může nedostatek prostoru ve vězeňském zařízení představovat klíčový prvek při hodnocení souladu dané situace s článkem 3 (v tomto smyslu viz *Karalevičius proti Litvě*, č. 53254/99, rozsudek ze dne 7. dubna 2005).

68. Pokud byl tedy Soud konfrontován se závažnými případy přeplněnosti věznic, stačil tento prvek sám o sobě ke konstatování porušení článku 3 Úmluvy. Obecně se jedná o takové případy, kdy je osobní prostor stěžovatele menší než 3 m², i když CPT hodnotí jako vhodný prostor v hromadných celách prostor o výměře 4 m² (*Kantyrev proti Rusku*, č. 37213/02, rozsudek ze dne 21. června 2007, § 50 – 51; *Andreï Frolov proti Rusku*, č. 205/02, rozsudek ze dne 29. března 2007, § 47 – 49; *Kadikis proti Lotyšsku /č. 2/,* č. 62393/00, rozsudek ze dne 4. května 2006, § 55; *Sulejmanovic proti Itálii*, č. 22635/03, rozsudek ze dne 16. července 2009, § 43).

69. V případech, kde naopak přeplněnost není tak výrazná, aby působila sama o sobě problém ve smyslu článku 3, Soud poznamenal, že je při přezkumu dodržování článku 3 nutné vzít do úvahy jiné aspekty podmínek zbavení svobody. Mezi těmito prvky figuruje možnost použít toaletu v soukromí, větrání, přístup ke světlu a čerstvému vzduchu, kvalita topení a dodržování základních hygienických požadavků (srovnej také náležitosti plynoucí z evropských vězeňských pravidel přijatých Výborem ministrů, cit. v odst. 32 rozsudku). Proto i v případech, kdy vězeň disponoval prostorem v rozpětí 3 – 4 m², dospěl Soud k závěru o porušení článku 3, neboť nedostatek prostoru byl doprovázen nedostatkem ventilace a světla (*Moisseiev proti Rusku*, č. 62936/00, rozsudek ze dne 9. října 2008; viz i *Vlasov proti Rusku*, č. 78146/01, rozsudek ze dne 12. června 2008, § 84; *Babouchkine proti Rusku*, č. 67253/01, rozsudek ze dne 18. října 2007, § 44), omezeným přístupem k vycházkám na čerstvém vzduchu (*István Gábor Kovács proti Maďarsku*, č. 15707/10, rozsudek ze dne 17. ledna 2012, § 15) nebo absolutním nedostatkem soukromí v celách (srovnej, *mutadi mutandis*, *Belevitskiy proti Rusku*, č. 72967/01, rozsudek ze dne 1. března 2007, § 73 – 79; *Khudoyorov proti Rusku*, č. 6847/02, rozsudek ze dne 8. listopadu 2005, § 106 – 107; *Novoselov proti Rusku*, č. 66460/01, rozsudek ze dne 2. června 2005, § 32 a 40 – 43).“

b) Použití v předmětném případě

89. S ohledem na okolnosti případu Soud poznamenává, že stěžovatel nerozporoval pozorování vlády, ze kterých plyne, že stěžovatel pobýval po kratší nebo delší dobu v různých celách, ve kterých se vždy materiální podmínky lišily.

i. Věznice v Antverpách

90. Stěžovatel pobýval od 10. října do 17. října 2011, tedy po dobu 8 dnů, na cele o výměře 18,4 m² s dalšími čtyřmi vězni. Stěžovatel tedy disponoval osobním prostorem o výměře 3,68 m², zmenšeným o hygienická zařízení a nábytek. Jeden z vězňů musel spát na matraci položené na zemi.

91. Mezi 17. říjnem a 2. listopadem 2011, tedy po dobu 15 dnů, byl stěžovatel umístěn v cele o výměře 8,4 m² s dalšími dvěma vězni. Stěžovatel tedy disponoval osobním prostorem o výměře 2,8 m², zmenšeným o hygienická zařízení a nábytek. Jeden z vězňů musel spát na matraci položené na zemi.

92. Od 2. listopadu do 11. listopadu 2011, tedy po dobu 10 dnů, pobýval stěžovatel na cele o výměře 10,4 m² s dalším vězněm. Stěžovatel tedy disponoval osobním prostorem o výměře 5,2 m², zmenšeným o hygienická zařízení a nábytek. Toaleta pro celu se nacházela za zástěnou.

93. Konečně od 11. listopadu do 23. listopadu 2011, tedy po dobu 15 dnů, stěžovatel pobýval na cele o výměře 9,12 m² s dalším vězněm. Stěžovatel tedy disponoval osobním prostorem o výměře 4,56 m², zmenšeným o hygienická zařízení a nábytek.

94. Stěžovatel navíc uvedl, že po dobu zbavení svobody ve věznici v Antverpách sdílel celu s kuřáky.

ii. Pavilon „cel“ ve věznici Merksplas

95. Dne 23. listopadu 2011 byl stěžovatel přemístěn do věznice v Merksplas. Stěžovatel od 23. listopadu 2011 do 2. ledna 2012 a následně od 27. března 2012 do 14. dubna 2012, tedy celkem 60 dnů, pobýval v paviloně „cel“, v cele o výměře 8,6 m² s dalším vězněm, který byl kuřák. Disponoval tedy osobním prostorem o výměře 4,3 m², zmenšeným o hygienická zařízení a nábytek. V cele nebyl přístup k toaletě ani k tekoucí vodě.

96. Podle vlády byly cely po celý den otevřené a byl tak umožněn přístup k toaletě na chodbě; v noci byly cely vybavené hygienickými kbelíky. Stěžovatel však popírá, že by mohl jít v průběhu dne svobodně na toaletu.

iii. Pavilony „A“ a „Abis“ ve věznici v Merksplas

97. Od 2. ledna do 11. července 2012, tedy více než 6 měsíců, byl stěžovatel držen v cele o výměře 18,4 m² se třemi dalšími vězni. Disponoval tedy osobním prostorem o výměře 4,6 m², zmenšeným o hygienická zařízení a nábytek. Dle stěžovatele byli jeho spoluvězni kuřáci. Vláda nerozporuje tvrzení stěžovatele, že cela byla osvětlena neónovým světlem každý den od 6:30 do 22 hodin.

98. Soud poznamenává, že strany neposkytly žádné informace o podmínkách stěžovatele po 11. červenci 2012. Tyto nejsou součástí stěžovatelových námitek.

iv. Hodnocení Soudu

99. Soud předně uvádí, že stěžovatelovy námitky nad rámec přeplněnosti věznic, týkající se hygienických podmínek, zejména přístupu k tekoucí vodě a k toaletám, jsou více než pravděpodobné a odpovídají skutečností popsaným v rozličných zprávách Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) z návštěv v belgických věznicích (viz § 46 – 52 rozsudku).

100. Ve vztahu k osobnímu prostoru stěžovatele Soud poznamenává, že po část doby zbavení svobody čelil následkům plynoucím z přeplněnosti věznic. Strany se shodly na tom, že stěžovatel po několik týdnů disponoval individuálním prostorem menším, než doporučuje CPT pro hromadné cely, to znamená menším než 4 m² (*Torreggiani a ostatní*, cit. výše, § 68). Patnáct dnů měl stěžovatel k dispozici pouze prostor menší než 3 m², což dle judikatury Soudu představuje prostor, který sám o sobě stačí pro konstatování porušení článku 3 Úmluvy (*Ananyev a ostatní*, cit. výše, § 145).

101. Tento nedostatek individuálního životního prostoru byl znásoben zejména skutečností, že stěžovatel musel několik týdnů spát na matraci položené přímo na zemi, což není v souladu s pravidlem stanoveným CPT: „jeden vězeň, jedna postel“ (§ 48 rozsudku). Soud již v tomto ohledu stanovil, že u osob nacházejících se pod výlučným dohledem pracovníků států (jako je tomu u vězňených osob) by samotná skutečnost, že verze vlády se liší od stěžovatelovy verze, v případě absence jakýchkoliv dokumentů nebo relevantních důvodů neměla stačit k zamítnutí stěžovatelových tvrzení jako nepodložených (*Torreggiani a ostatní*, cit. výše, § 77 – 73). Vláda tvrdí, že jeden z vězňů v cele musel skutečně spát na matraci položené na zemi, nelze však ověřit, zda se opravdu jednalo o stěžovatele. V momentě, kdy vláda nepřednesla důkaz, kterým by vyvrátila stěžovatelova tvrzení, nemá Soud důvod pochybovat o jeho tvrzeních, že musel spát na matraci

položené na zemi. Není navíc rozporováno, že stěžovatel trpěl bolestmi zad, tvrzení jsou tedy o to opodstatněnější.

102. Ve vztahu k sanitárním a hygienickým zařízením Soud uvádí, že podle informací předložených vládou stěžovatel neměl stálý přístup k toaletám v souladu s doporučeními CPT. V celách, ve kterých stěžovatel pobýval ve věznici v Antverpách, se toaleta nacházela za zástěnou. Soud však připomíná, že pouze částečně uzavřené hygienické zařízení není v cele obývané více než jednou osobu přípustné (viz *Canali proti Francii*, č. 40119/09, rozsudek ze dne 25. dubna 2013, § 52).

103. Soud navíc konstatuje, že po dobu 60 dnů pobytu v pavilonu cel ve věznici v Merksplas nebyly cely, ve kterých stěžovatel pobýval, vybaveny toaletou, ani přístupem k tekoucí vodě. I když se strany neshodnou na tom, zda měl stěžovatel v průběhu dne volný přístup k toaletám, shodnou se alespoň na tom, že v noci měl pro uspokojení svých přirozených potřeb k dispozici pouze hygienický kbelík. Používání hygienického kbelíku v celách přitom již Soud shledal nepřijatelným (*Jordan Petrov proti Bulharsku*, č. 22926/04, rozsudek ze dne 24. ledna 2012, § 125). Situace v pavilonu „cel“ v Merksplas byla navíc kvalifikována jako „podprůměrná“, přičemž CPT od své první návštěvy v Merksplas v roce 1998 vyzýval belgické orgány k urychlenému přijetí opatření za účelem zjednáání nápravy absence přístupu k toaletám a k tekoucí vodě v pavilonu (§ 50 rozsudku). Soud konstatuje, že ani o 16 let později se situace patrně nezlepšila.

104. Souhrn podmínek popsaných výše byl ještě zhoršen skutečností, že se stěžovatel stal obětí pasivního kouření, vláda totiž nerozporuje, že po zásadní část doby zbavení svobody musel sdílet celu s kuřáky (§ 6 a 13 rozsudku). Soud v tomto ohledu poznamenává, že stěžovatel mohl strávit pouze relativně omezený čas mimo celu (§ 12 a 17 rozsudku).

105. Soud přiznává, že nic v daném případě nenasvědčuje tomu, že by existoval skutečný úmysl stěžovatele po dobu zbavení svobody ponížít nebo znevážit. Absence takového úmyslu nicméně nevyklučuje konstatování porušení článku 3 (*Kalachnikov proti Rusku*, č. 47095/99, rozsudek ze dne 15. července 2002, § 101). Nezávisle na relativně krátké době, po kterou byl stěžovatel vystaven výše uvedeným podmínkám zbavení svobody, se Soud domnívá, že předmětné podmínky posouzené jako celek stěžovatele vystavili jednání, jehož intenzita přesáhla nevyhnutelný práh utrpení spojený se zbavením svobody (*Kaja proti Řecku*, č. 32927/03, 27. července 2006, § 49; *Tadevosyan proti Arménii*, č. 41698/04, rozsudek ze dne 2. prosince 2008, § 55; *Pop Blaga proti Rumunsku*, č. 37379/02, rozsudek ze dne 27. listopadu 2012, § 46).

106. Soud se tedy domnívá, že materiální podmínky stěžovatelova zbavení svobody ve věznicích v Antverpách a v Merksplas při posouzení jako celku dosáhly minimální práh závažnosti vyžadovaný článkem 3 Úmluvy a představovaly ve smyslu tohoto ustanovení ponižující a nelidské zacházení.

107. K porušení tohoto ustanovení proto došlo.

IV. K aplikaci článků 46 a 47 Úmluvy

1. Použitelné zásady

125. Soud připomíná, že na základě článku 46 se smluvní státy zavázaly ve všech sporech, jichž jsou stranami, řídit končenými rozsudky Soudu, přičemž Výbor ministrů byl pověřen dohledem nad výkonem. Z článku plyne zejména to, že žalovaný stát, který je shledán odpovědným za porušení Úmluvy nebo jejích Protokolů, je kromě vyplacení sumy dotčené osobě z titulu spravedlivého zadostiučinění vyzván k tomu, aby si zvolil, pod dohledem Výboru ministrů, jaká obecná, případně individuální opatření ve svém právním řádu za účelem ukončení porušení shledaného Soudem a odstranění jeho následků přijme (viz, kromě mnoha dalších, *Scozzari a Giunta proti Itálii*, č. 39221/98 a 41963/98, rozsudek velkého senátu ze dne 13. července 2000, § 249; *Del Río Prada proti Španělsku*, č. 42750/09, rozsudek velkého senátu ze dne 21. října 2013, §137; *Centre de ressources juridiques au nom de Valentin Câmpeanu proti Rumunsku*, č. 47848/08, rozsudek ze dne 17. července 2014, § 158). (...)

126. Soud je nicméně oprávněn, s úmyslem pomoci státu při plnění povinností ve smyslu článku 46, určit typy individuálních nebo obecných opatření, které může stát za účelem ukončení konstatované situace přijmout (viz, kromě mnoha dalších, *Del Río Prada*, cit. výše, § 138; *Centre de ressources juridiques au nom de Valentin Câmpeanu*, cit. výše, § 159).

2. Použití v předmětném případě

127. V projednávaném případě Soud dospěl k závěru o porušení článku 3 Úmluvy z důvodu materiálních podmínek, ve kterých byl stěžovatel vězněn (viz § 106 – 107). Soud rovněž konstatoval, že problémy plynoucí z přeplněnosti věznic v Belgii, stejně jako problémy s hygienou a zastaralým vybavením, mají strukturální charakter a netýkají se pouze stěžovatelovy osobní situace (§ 73 rozsudku, stejně jako výňatky z mezinárodních zpráv v § 46 – 47). Podmínky detence popsané v projednávaném případě stěžovatelem národní a mezinárodní pozorovatelé odsuzují již mnoho let, jak se zdá bez toho, aby ve věznicích, kde

stěžovatel pobýval, došlo k nějakému pozitivnímu vývoji. CPT naopak v roce 2012 zdůraznil, že problém přeplněnosti věznic se v Belgii v průběhu posledních let nepřestal zhoršovat (§ 47). Soud navíc zamítl námitku nepřijatelnosti vlády s konstatováním, že žádný z prostředků vlády uvedených vládou nemůže být momentálně považován za účinný prostředek nápravy (viz § 78 – 79).

128. V tomto kontextu Soud žalovanému státu doporučuje přijmout obecná opatření. V první řadě by měla být přijata opatření s cílem zaručit vězňům podmínky zbavení svobody v souladu s článkem 3 Úmluvy. Současně by měl být vězňům umožněn přístup k prostředku nápravy umožňujícímu zabránění pokračování tvrzeného porušení a umožňujícímu dotčené osobě zajistit si zlepšení podmínek zbavení svobody (v tomto ohledu viz *Torreggiani a ostatní*, cit. výše, § 50).

B. K aplikaci článku 41 Úmluvy

1. Újma

130. Stěžovatel požaduje 5 000 EUR z titulu majetkové újmy za náklady zdravotnické péče, kterou podstoupil po svém propuštění a která byla způsobená nedostatkem zdravotnické péče ve vězení.

Požaduje rovněž 50 000 EUR z titulu nemajetkové újmy, kterou utrpěl v důsledku materiálních podmínek ve vězení.

131. Vláda ponechává řešení na úvaze Soudu.

132. Soud připomíná, že stížnost na nedostatek zdravotnické starostlivosti shledal nepřijatelnou (§ 114). Zamítá tedy žádost týkající se tvrzené majetkové újmy. Soud naopak uznává, že stěžovatel utrpěl určitou nemajetkovou újmu z důvodu podmínek zbavení svobody, jež byly v rozporu s článkem 3 Úmluvy (§ 107), a že má nárok na odškodnění. S ohledem na dobu trvání sporného zbavení svobody a na základě spravedlivého uvážení rozhodl, že je na místě stěžovateli přiznat z titulu nemajetkové újmy částku 10 000 EUR. (...)

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. Prohlašuje stížnost za přijatelnou, pokud jde o námitku založenou na článku 3 Úmluvy (materiální podmínky zbavení svobody) a nepřijatelnou ve zbytku;
2. Rozhoduje, že došlo k porušení článku 3 Úmluvy ve vztahu k materiálním podmínkám zbavení svobody;
3. Rozhoduje

a) že žalovaný stát má stěžovateli zaplatit ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek nabude právní moci podle článku 44 odst. 2 Úmluvy, následující částky:

i) 10 000 EUR (deset tisíc eur), a případnou částku daně, kterou může být stěžovatel povinen zaplatit, za nemajetkovou újmu;

ii) 800 EUR (osm set eur), a případnou částku daně, kterou může být stěžovatel povinen zaplatit, za náklady řízení;

b) že od uplynutí výše uvedené lhůty až do zaplacení bude stanovená částka navyšována o prostý úrok se sazbou rovnající se sazbě marginální zápůjční facility Evropské centrální banky platné v tomto období, zvýšené o tři procentní body.

4. Jednomyslně zamítá návrh na přiznání spravedlivého zadostiučinění ve zbytku.

(zpracovala Mgr. Bc. Alžbeta Kondelová)

**Výběr důležitých rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva
pro justiční praxi z pohledu Nejvyššího soudu**

Vydává Nejvyšší soud v nakladatelství Novatrix s. r. o.

Předseda redakční rady: JUDr. Iva Brožová

Členové redakční rady: JUDr. Antonín Drašík, Mgr. Aleš Pavel, JUDr. Lubomír Ptáček, JUDr. Vít A. Schorm, JUDr. Pavel Simon, Prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D.,
Mgr. et Mgr. Katarína Šipulová.

Nakladatelská redakce: Jaroslav Šprongl

Sazba: MARSA s.r.o.